

Anteciperat avtalsbrott

Stoppningsrättens utövande

Mathias Adolfsson

Kandidatuppsats i handelsrätt

HARH13

VT23

LUNDS
UNIVERSITET

Innehållsförteckning

Förord.....	8
Förkortningar.....	9
1. Inledning	10
1.1 Bakgrund	10
1.2 Syfte och frågeställning.....	12
1.3 Avgränsningar.....	12
1.4 Metod och material.....	13
1.5 Disposition.....	13
2 Köplagen.....	15
2.1 Inledning.....	15
2.2 Lag (1987:822) om internationella köp.....	16
2.3 Anteciperat avtalsbrott.....	17
2.4 Köplagens dispositivitet.....	18
2.5 Samtidighetsprincipen.....	19
2.6 Stoppningsrättens betydelse inom konsumentförhållanden.....	20
3 Stoppningsrätt enligt KöpL och CISG.....	22
3.1 Inledning.....	22
3.2 Stoppningsrätt enligt CISG.....	23
3.2.1 Becomes apparent.....	24
3.3 Starka skäl att anta.....	25

3.3.1	Visar sig efter köpet.....	26
3.3.2	Väsentlig del av förpliktelsen.....	26
3.3.3	Stoppningsmeddelande.....	27
3.3.4	Godtagbar säkerhet.....	28
3.4	Stoppningsrätt vid insolvens.....	30
3.5	Återtagandeförbehåll.....	32
3.6	Skillnader mellan KöpL och CISG.....	33
4.	När kan stoppningsrätt utövas?.....	35
4.1	Inledning.....	35
4.2	Säljarens stoppningsrätt.....	35
4.3	Köparens stoppningsrätt.....	37
4.4	Hur länge kan stoppningsrätten utövas?.....	38
4.5	Skadeståndsansvar.....	39
4.6	Korrelation mellan 61 och 62 §§ KöpL.....	40
4.6.1	Rekvisitet ”det står klart”.....	41
4.7	Partiellt avtalsbrott och successiva leveranser.....	43
5.	Analys.....	45
5.1	Inledning.....	45
5.2	Utövande av stoppningsrätt.....	45
5.3	Analys av stoppningsrätten enligt KöpL.....	47
5.4	Inom vilken tid ska godtagbar säkerhet ställas?.....	50
5.5	Analys av stoppningsrätt enligt CISG.....	50

6. Avslutande reflektioner.....	53
6.1 Avslutande reflektioner.....	53
Käll- och litteraturförteckning	55
Rättsfallsförteckning.....	59

Summary

Parties involved with any purchase relationship always wants to protect themselves from financial loss, the intent and purpose of participating in any purchase agreement is after all that all concerned parties want to gain something from it. In Swedish law of financial purchasing there are a number of regulations giving parties possibilities to protect themselves from monetary loss. One of these regulations is 61 § KöpL which contains a right to legally secure and withhold their asset with strong suspicion of a suspected breach of contract from other parties, the stoppage right. The purpose of the regulation is still not as obvious as it may sound, it's all depending on the existing circumstances. In addition, the assessment of this regulation, the cancellation right, needs to be based on the unique current situation. The regulation contains multiple conditions or prerequisites when it's possible to disturb or lift the counterparties stopping rights, this by exhibiting a sufficient security. The stoppage right is seen as an addition to the right of withdrawal in 62 § KöpL and is a first action to take before the right of withdrawal can be applied.

Both buyer and seller can invoke their right to apply the stoppage right, the prerequisites are the same regardless of which contracting party is claiming the stoppage right. A buyer's accomplishment and action are usually made by a financial value, whereas a seller's accomplishment and needed action usually is to deliver a product or service of some kind. The stoppage right is also regulated in art 71 (United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)), the function and practice of this is similar to 61 § KöpL. However, there are some differences between these prerequisites that can lead to the stoppage right being applied in CISG may be limited and be more a subjective matter than in 61 § KöpL. The related prerequisites and conditions are not always completely self-explanatory and obvious, there are some gaps and lacking certain information in the KöpL that can be found and be complemented by turning to the CISG. Therefore it is necessary to analyze the differences between these regulations and conditions to make sure that there is a way to apply and claim when the stoppage right can be used.

Sammanfattning

Parter i köpeförhållanden vill alltid skydda sig mot ekonomisk förlust, syftet med ingående köpeavtal är trots allt att parterna vill få ut något av det. Det finns i svensk köprätt ett flertal bestämmelser som ger parter en möjlighet till att skydda sig mot ekonomisk förlust. En sådan bestämmelse är bland annat 61 § Köplagen (1990:931) (KöpL). Bestämmelsen kan ge rätt att på ett legalt sätt hålla inne sin utlovade prestation vid starka misstankar om ett befarat avtalsbrott från motpartens sida. Bestämmelsens innebörd är dock inte helt lätt att tolka, det beror helt på de föreliggande omständigheterna. Stoppningsrätten bedöms nämligen utifrån den unika situationen. Bestämmelsen innehåller ett flertal rekvisit där det även uttrycks möjligheter till att rubba motpartens stopp, detta genom att ställa ut godtagbar säkerhet. Stoppningsrätten ses som ett komplement till hävningsrätten i 62 § KöpL och är en första åtgärd innan hävningsrätten kan komma att bli aktuell.

Både köpare och säljare kan åberopa sin stoppningsrätt, rekvisiten är likadana oavsett vem som vill utnyttja sin stoppningsrätt. En köpares prestation utgörs vanligtvis av ett penningbelopp, en säljares prestation brukar däremot utgöras av en leverans av en vara. Det innebär att tillämpningen av stoppningsrätten kan förändras beroende på situationen för den unika situationen.

Stoppningsrätten regleras även i art. 71 Lag (1987:822) om internationella köp (CISG), funktionen och utövandet av bestämmelsen är snarlik 61 § KöpL. Det förekommer dock skillnader i bestämmelserna, skillnader i rekvisiten som leder till att stoppningsrättens tillämpningsområde i CISG begränsas och blir mer subjektiv än 61 § KöpL. En sådan skillnad är bland annat att i art. 71 CISG framgår det explicit vad som anses utgöra en väsentlighet vilket det inte gör i art 61 § KöpL. Det finns även i både KöpL och CISG ingen information som fastställer inom vilken tid godtagbar säkerhet ska ställas ut.

Stoppningsrättens rekvisit är inte helt självklara, det finns viss avsaknad av information i köplagens bestämmelser om stoppningsrätt som återfinns i CISG, genom att jämföra dessa kan avsaknaden av information minskas.

Förord

Jag vill först och främst rikta ett stort tack till min familj och vänner som stöttat mig under min studietid här på Lunds universitet. Jag vill även tacka den handelsrättsliga institutionen för all undervisning genom åren. Även Sofia Rosendahl vill jag tacka för all hjälp med val av kurser och inriktningen på min utbildning, det har alltid varit en trygghet att kunna kontakta dig och samtala.

Mathias Adolfsson

Stockholm, 31 augusti 2023

Förkortningar

AvtL	Avtalslag (1915:218)
CISG	United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods
HD	Högsta domstolen
KKL	Konsumentköplag (2022:260)
KtjL	Konsumenttjänstlag (1985:716)
KöpL	Köplag (1990:931)
NJA	Nytt juridiskt arkiv
SFS	Svensk författningssamling
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den grundläggande förutsättningen i avtalsförhållanden är att avtal ska hållas, enligt principen om ”Pacta Sunt Servanda” som är en uråldrig princip i avtalsrätten.¹ En annan rättslig princip som ligger till grund för KöpL är ”samtidighetsprincipen”.²

Samtidighetsprincipen innebär att avlämnade och betalning för en vara ska ske samtidigt, en slags utväxling som i juridiska termer kallas för ”Zug Um Zug”. HD har uttryckt att samtidighetsprincipen är följande; ”Samtidigt utbyte av avtalsprestationer ("Zug um Zug") innebär enligt svensk köprätt i sin mest renodlade form att säljaren avskärs från rådigheten över det sålda i samma ögonblick som köparen avskärs från rådigheten över köpeskillingen, se 10 § och 49 § 1 st andra meningen köplagen (1990:931)”.³

Utgångspunkten är att parternas prestationer ska utväxlas samtidigt så länge inte annat är avtalat. Det kan däremot bli mer komplicerat när köparen har beviljats kredit. Vanligtvis har säljaren ingen skyldighet att lämna ut varan tills han erhållit betalning. Har säljaren däremot accepterat ett kreditköp förfaller skyldigheten att betala vid ett senare skede.⁴ I de situationer där kredit har lämnats och varan har avsänts till köparen trots ingen erhållen betalning, har säljaren rätt att stoppa varan innan den hamnar i köparens besittning om han misstänker ett befarat avtalsbrott.⁵ Däremot i de fall när ett transportdokument lämnats till köparen blir det en större utmaning för säljaren att dirigera transportören att inte lämna ut varan.⁶ Det kan då uppstå en förvirring hos transportören om vem som egentligen besitter äganderätten till varan.

Avtal kan hävas medan vardera parts prestation kan stoppas. Sådana situationer är när en part befarar att motparten inte kommer att uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser. Då blir köplagens bestämmelser om stoppnings- alternativt hävningsrätt aktuella. Bestämmelserna

¹ Ramberg, Jan & Ramberg, Christina., Allmän avtalsrätt, 12. uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2022 s. 34.

² Svensson, Köplag (1990:931) 61 §, avsnitt 2.1.1 Den köprättsliga samtidighetsprincipen, Lexino 2020-11-1 (JUNO).

³ NJA 1999 s. 673.

⁴ NJA 2018 s. 617 p. 5.

⁵ Svensson, Köplag (1990:931) 61 §, avsnitt 2.2.3 Stoppningsrätten gäller inte om varan lämnats ut till köparen, Lexino 2022-11-1 (JUNO).

⁶ Se Ramberg, Jan & Herre, Johnny., Allmän köprätt, 10. uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2022. s. 145.

återfinns i 61 § och 62 KöpL. Stoppningsrätten regleras i 61 § och kan under rätt förutsättningar ge part rätt till att hålla inne sin prestation. Om det därefter trots stoppet står klart att motparten ej kommer att fullgöra sina förpliktelser kan avtalet hävas enligt 62 § KöpL. Rekvisitetet för att kunna häva ett avtal med 62 § som stöd är att ”det ska stå klart” att ett avtalsbrott kommer att ske.

Den svenska KöpL omfattar många typer av avtalsförhållanden, mer specifikt, avtalsförhållanden vid köp av lös egendom och i vissa delar byte av lös egendom⁷ vilket betyder att stoppningsrätten inte kan tillämpas på till exempel köp av fast egendom. Följande framgår av 61 § 1st KöpL; ”Visar det sig efter köpet att en parts handlingssätt eller ekonomiska förhållanden är sådana, att det finns starka skäl att anta att han inte kommer att uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser, får motparten för sin del inställa fullgörelsen och hålla inne sin prestation”⁸. Den part som har mottagit stoppnings-förklaringen har dock rätt till att ställa godtagbar säkerhet för sin fullgörelse. Om sådan godtagbar säkerhet kan ställas återgår avtalet till sin ursprungliga form och stoppet elimineras.⁹

Innebörden av stoppningsrätten i CISG är densamma i KöpL, bestämmelserna art. 71 CISG och 61 § KöpL är lika varandra men det finns skillnader i bestämmelsernas formuleringar. Stoppningsrätten återfinns inte någon bestämmelse i lagar som berör konsumenten. Däremot har stoppningsrätten tillagts betydelse inom hela kontraktsrätten då den anses ge uttryck för allmänna principer vilket innebär att stoppningsrätten i 61 § KöpL torde kunna tillämpas analogt.

Frågan är, när kan en part kan åberopa stoppningsrätt och skiljer sig denna rätt mellan köpare och säljare? Anses rekvisitet ”starka skäl” vara uppfyllt om en part inte betalat deras abonnemangsräkning eller krävs det att en part är insolvent?

⁷ 1 § Köplag (1990:931).

⁸ 1 § 1 st Köplag (1990:931).

⁹ 61 § 4 st Köplag (1990:931).

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att utreda och analysera parterers stoppningsrätt till följd av anteciperat (befarat) avtalsbrott enligt 61 § KöpL.

Stoppningsrätten kan aktualiseras i avtalsförhållanden vid befarat avtalsbrott och kan åberopas av både en köpare och av en säljare. Denna åtgärd kan aktualiseras på grund av ett flertal anledningar. Det är därmed aktuellt att utreda när stoppningsrätten är aktuell och kan tillämpas.

För att uppfylla uppsatsens syfte kommer följande frågeställningar att besvaras:

- När kan stoppningsrätten tillämpas?
- Hur skiljer sig stoppningsrätten i Köplagen med CISG?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen kommer enbart att behandla svensk rätt. Det innebär att stoppningsrättens innebörd i regelverk som UNIDROIT, PECL och DCFR avgränsas helt. Enligt förarbetsuttalanden ska bedömningen av stoppningsrätten ske ur en objektiv synvinkel. Rättsfall som mer eller mindre behandlar samma rättsfrågor där liknande motiveringar uttrycks har därför undvikits. Uppsatsen kommer ej att behandla stoppningsrätt enligt Sjölag (1994:1009).

63 § KöpL berör anteciperat avtalsbrott och riktar till när en part försätts i konkurs, ett samband till stoppningsrätten finns men riskerar att ta över uppsatsens syfte. Därför kommer all information som berör konkurs som inte har ett samband med stoppningsrätt att avgränsas.

1.4 Metod och material

Uppsatsens syfte och tillhörande frågeställningar besvaras genom tillämpning av rättsdogmatisk metod.¹⁰ Metoden har valts eftersom uppsatsen kommer att behandla gällande rätt inom Sverige vilken är föremål för tolkning.¹¹ Metoden har valts för att fastställa gällande rätt genom att utreda de rättsregler som ska tillämpas på uppsatsens rättsliga problem. För att fastställa vad gällande rätt är kommer uppsatsens frågeställningar att besvaras. Uppsatsen kommer primärt att skrivas med hjälp av auktoritativa källor med undantag för doktrin som inte utgör en auktoritativ rättskälla.¹² De rättskällor som använts är i första hand lagstiftning, i andra hand förarbeten och i tredje hand rättspraxis.

Doktrin har beaktats med syfte att förstå rekvisiten och tanken bakom bestämmelserna som uppsatsen behandlar.¹³ Information som hämtats från doktrin har undersökts med noggrannhet, försiktighet och opartiskhet. På grund av att doktrin inte utgör en auktoritativ rättskälla har fokus primärt lagts på källorna som författarna själva har hänvisat till.¹⁴ Källorna jämförs med annan liknande information inom samma område med syftet att utreda källornas tillämplig- och trovärdighet. Rättsfallen som används har valts på grundval av att de behandlar uppsatsens specifika områden. Det vill säga stoppningsrättens utövande och de relevanta områden som behöver behandlas för att förklara rättsområdet.

1.5 Disposition

Uppsatsens uppbyggnad har utformats genom en anpassning till läsaren, dispositionen har utformats med syftet att uppsatsen ska vara läsarvänlig och innehålla en röd tråd. I kapitel ett redogörs en bakgrund till köplagen för att därefter i kapitel två förklara köprätten. I kapitel tre beskrivs stoppningsrätten mer ingående där bestämmelsens funktion redovisas. För att förklara utövandet av stoppningsrätten är det först nödvändigt att förklara och jämföra hur stoppningsrätten skiljer sig i KöpL och CISG. Rekvisitetet ”starka skäl” och motsvarande

¹⁰ Nääv, Maria och Zamboni, Mauro. (red.), *Juridisk metodlära*. 2:3. uppl. Lund: Studentlitteratur, 2021. s. 21–38.

¹¹ Nääv & Zamboni, 2021 s. 25.

¹² Bernitz, Ulf. et. al., *Finna rätt – Juristens källmaterial och arbetsmetoder*, 15 uppl., (Stockholm: Norstedts Juridik, 2020), s. 269–273.

¹³ Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Lund: Studentlitteratur 2013. s. 28.

¹⁴ Bernitz, et. al., 2020 s. 269–273.

rekvisit i CISG ”becomes apparent” beskrivs under två egna rubriker. Övriga rekvisit för stoppningsrätten beskrivs under självständiga rubriker men med en löpande jämförelse mellan KöpL och CISG. Stoppningsrättens betydelse lyfts fram genom att även beskriva återtagandeförbehåll.

Vidare i kapitel fyra redogörs stoppningsrättens utövande och hur bestämmelsens tillämpning kan skilja sig beroende på vem som åberopar bestämmelsen. Genom att beskriva sambandet mellan köpare och säljare samt hur länge stoppet kan utövas. Vid beskrivning av hur länge stoppningsrätten föreligger, är det relevant att i sin tur redogöra för när hävningsrätten i 62 § KöpL kan bli aktuell. Eftersom rätten till hävning kan eliminera stoppet är det viktigt att läsaren får en förståelse i hur dessa korrelerar med varandra samt skillnaden mellan ”starka skäl” och ”det står klart”.

Avslutningsvis redogörs för analysen i femte kapitlet. Tanken inför detta kapitel är att läsaren har fått relevant kunskap om ämnet och är redo för en djupare diskussion där frågeställningarna analyseras och besvaras. Till sist kommer det sjätte och sista kapitlet med en kort sammanfattning och mina egna tankar i form avslutande kommentarer som baserats på den information som redogjorts i uppsatsen.

2 Köplagen

2.1 Inledning

Huvudsakligen sker samhällets ekonomiska omsättning genom köpeavtal av lös och fast egendom.¹⁵ KöpL gäller vid köp av lös egendom och omfattar såväl civilrättsliga som kommersiella köpeavtal.¹⁶ I KöpL uttrycks det inte vad som menas med ”lös egendom” men avsikten är att uttrycket ska ses som alla förmögenhetsrätter som inte kan hänföras till ”fast egendom”.¹⁷ Fast egendom är jord, till exempel en fastighet. Det mest karakteristiska med ett köpeavtal Således definieras lös egendom genom en motsatstolkning av fast egendom.är utväxlingen mellan prestationer. Den lösa egendomen byter med andra ord ägarskap där motprestation vanligtvis utgår från ett penningbelopp.¹⁸ Det är viktigt att förtydliga köplagens disposivitet vilket innebär att motprestation inte alltid behöver utgöras av ett penningbelopp.¹⁹ Detta kan parterna inbördes avtala om.²⁰ Vid ingående av ett köpeavtal exponerar sig parterna bland annat mot en risk i form ekonomisk förlust genom att avtalet inte uppfylls på rätt sätt. En sådan risk kan möjligen aktualiseras genom att det vederlag som ska erhållas i utbyte mot den egna prestationen uteblir.²¹ Det är därför viktigt för vardera part att vara medveten om köplagens regler, dels för att kunna förhålla sig till dem men också för att ha kunskap om vilka skyddsregler som kan åberopas.

Med tanke på att stoppningsrätt enligt KöpL har diskuterats genomgående i uppsatsen kommer stoppningsrätt enligt KöpL ej att presenteras under en enskild rubrik som stoppningsrätt enligt CISG presenteras nedan. Detta för att undvika upprepning är relevant för kommande analys.

¹⁵ Ramberg, Herre 2022. s. 15.

¹⁶ 1 § Köplag (1990:931).

¹⁷ Prop 1988/89:76.

¹⁸ Ramberg, Herre, 2022 s. 18.

¹⁹ 3 § Köplag (1990:931).

²⁰ Ramberg, Herre, 2022 s. 19.

²¹ Johansson.O, Svante., Stoppningsrätt under godstransport, 1. uppl., Stockholm: Norstedts juridik, 2001 s. 21.

2.2 Lag (1987:822) om internationella köp

Köplagen har i stor utsträckning utformats utifrån den internationella lagstiftningen om internationella köp av lösa saker²² och stoppningsrätten är inte ett undantag.²³ CISG är en FN-konvention som antogs i Wien 1980. Konventionen (CISG) ratificerades av Sverige och infördes genom lagen (1987:822) om internationella köp.²⁴ CISG blev ett stort genombrott vilket startade ett nordiskt lagstiftningsarbete där målet var att åstadkomma gemensamma nordiska lagar. I diskussionen om Sverige skulle inträda i CISG framfördes vikten av gemensamma bestämmelser för internationell handel. Det ansågs vara till fördel om de nationella och internationella reglerna är snarlika varandra då handeln med andra länder är viktig för svenskt näringsliv. Det fanns därför ett underliggande behov av att förnya dåvarande köplag från 1905.

Lagrådet anförde dock att ”konventionens tillämpningsområde är mer begränsat än som är och bör vara fallet med de nordiska köplagarna”²⁵. På grundval av detta saknades det skäl till att fullständigt anpassa svensk köprätt till konventionen. Utgången blev trots avsaknaden av skäl till en fullständig anpassning, ska strävan vara att så långt som det går, följa konventionens regler.²⁶ Efter ratificeringen av CISG ändrades den svenska köplagen från 1905. Detta resulterade i en ny köplag SFS (1990:931) och är den KöpL som utgör gällande rätt idag.²⁷ Den nya KöpL innebar en modernisering av köprätten och i stor utsträckning en anpassning till den internationella utvecklingen på det köprättsliga området.²⁸

Grundtanken bakom CISG är att samma rättsregler ska bli tillämpliga på ett köp oavsett vilka länder som avtalsparterna har anknytning till.²⁹ Stoppningsrätten har stor betydelse vid försändelseköp, när avstånden mellan säljare och köpare är stora. Sannolikheten för en förändring, en händelse vilken påverkar avtalspartens förmåga att prestera, blir större desto

²² Prop 1988/89:76 s 24.

²³ Johansson, 2001 s. 26.

²⁴ Ramberg, Herre 2022 s. 26.

²⁵ Prop. 1988/89:76, s. 24.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ramberg, Herre, 2022 s. 26.

²⁸ Prop. 1988/89:76 s, 1.

²⁹ Civilutskottets betänkande 2010/11:CU28 s. 5.

längre avståndet är mellan avtalsparterna. Johansson menar att det därför är möjligt att hävda att stoppningsrätten har störst betydelse vid internationell handel.³⁰

2.3 Anteciperat avtalsbrott

Bestämmelser om befarat avtalsbrott regleras i 61-63 §§ KöpL och i art. 71-72 CISG.

Bestämmelserna berör situationer när ett avtalsbrott från motpartens sida ännu ej skett men kan förväntas inträffa vilket i sin tur kan ge part rätt till att åberopa stoppningsrätt.³¹ Avtalets form och syfte är av mindre betydelse då åberopandet av befarat avtalsbrott kan tillämpas på alla typer av avtal som anges i lagen. Rätten att agera utifrån 61-63 §§ KöpL åligger båda avtalsparterna.³² En part ska inte behöva vara bunden av ett avtal när det anses finnas tillräckligt ”starka skäl” till att misstänka att motparten inte kommer att uppfylla en väsentlig del av sin utlovade prestation. Det är särskilt viktigt ur en ekonomisk synvinkel då säljaren inte ska behöva vidta kostnadskrävande åtgärder som han befarar att han inte kommer få ersättning för.³³ Ur köparens synvinkel innebär misstanken om ett potentiellt befarat avtalsbrott att han inte ska behöva betala i förskott trots att han enligt avtalet är skyldig till det.³⁴ För säljaren innebär misstanken att han inte ska behöva lämna över varan till köparen om han befarar att köparen saknar betalningsförmåga.

Ett rekvisit för att stoppningsrätten ska kunna åberopas är att misstanken om det kommande avtalsbrottet ska ha uppkommit efter köpet. Om en part ingick avtalet och det var möjligt att misstänka motpartens bristande vilja eller förutsättningar att uppfylla de avtalade förpliktelserna går stoppningsrätten förlorad.³⁵ Det anses därefter inte längre vara ett ”befarat” avtalsbrott. Det avgörande är en parts vetskap om motpartens ovilja eller möjlighet att uppfylla sina förpliktelser som måste ha visats efter ingåendet av avtalet.³⁶

³⁰ Johansson, 2001, s. 99.

³¹ Prop. 1988/89:76, s. 176.

³² Ibid.

³³ Svensson, Köplag (1990:931) 61 §, avsnitt 2.1.2 Innebörden av stoppningsrätten, Lexino 2020-11-1 (JUNO).

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

³⁶ Prop. 1988/89:76, s. 176.

2.4 Köplagens dispositivitet

Ur 3 § KöpL kan utläsas lagens dispositiva art innebärande att avtalsfrihet råder. Det står således parterna fritt att avtala inbördes villkor. Det innebär att parterna själva kan ingå avtal med individuella villkor vilka de själva kommit överens om. KöpL gäller såvitt inget annat följer av avtalet. Sådana avtal kan innehålla bestämmelser som utgörs av handelsbruk eller annan typ av sedvänja som är bindande för parterna.³⁷ Motsvarande princip finns i art. 6 CISG. För att de avtalade bestämmelserna som inte omfattas av KöpL ska gälla behövs ingen uttrycklig överenskommelse i avtalet. Att se till parternas uppträdande och de omständigheter som föreligger vid avtalets ingående anses vara tillräckligt för att bedöma vad som är avtalat.³⁸ Uppträdanden som till exempel viljeförklaringar där parterna ger något slags incitament till köplagens bestämmelser. Det kan även genom att försöka utläsa parternas gemensamma partsavsikt vid avtalets ingående vara möjligt att fastställa vad som är avtalat.

Reglerna i KöpL och CISG faller bort av marknadsetablerade regler som etablerats genom handelsbruk under ”förutsättning att reglerna vunnit erforderlig geografisk spridning och stadga”³⁹. Det vanligaste är att parterna fokuserar på individuella villkor i avtal, punkter som redogör, ”vad, när, var och hur” samt penningbelopp och relaterade villkor.⁴⁰ Avtalsvillkoren vinner sålunda företräde framför KöpL bestämmelser i enlighet med 3 § KöpL.

Trots att KöpL är dispositiv innebär det inte att avtalsfriheten är obegränsad. Likt andra avtal kan köpeavtal komma att jämkas enligt 36 § lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (AvtL).⁴¹ Avtalsparterna kan därmed, trots köplagens möjlighet att frånträda bestämmelserna, inte utforma ett avtal innefattande oskäligena villkor. Ett exempel på ett sådant villkor kan vara en ensidig stoppningsrätt.⁴² Det beror dock på hur resterande av avtalet är utformat, det är i dessa situationer viktigt att utföra en helhetsbedömning för att se till balansen, ekvivalensen, i avtalet.

³⁷ 3 § Köplag (1990:931).

³⁸ Ramberg, Herre, Köplag (1 juli 2021, version 3A JUNO), kommentaren till 3 § under rubriken Hur utnyttjar parterna avtalsfriheten?

³⁹ Ramberg, Herre, 2022 s. 42.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Lehrberg, Bert, Köplagens dispositiva karaktär. Svensk juristtidning, 2019 s. 242.

⁴² Ramberg, Herre, Köplag (1 juli 2021, version 3A JUNO), kommentaren till 3 § under rubriken Avtalsfrihetens gränser.

Den dispositiva regleringen blir aktuell när ett avtal saknar individuella bestämmelser. Regleringen tjänar primärt en utfyllande funktion.⁴³ I situationer där parterna har, i ett standardavtal, uttryckt en bestämmelse som inte är en direkt lagregel, anses det vara fråga om avtalstolkning. Det behövs därefter utredas hur den avtalade bestämmelsen kan tillämpas enligt den aktuella lagen.⁴⁴ Tolkningen av detta är att den dispositiva regleringen generellt är en viktig utgångspunkt, särskilt vid utformningen av standardavtal.⁴⁵

2.5 Samtidighetsprincipen

Vid avtal där utväxling av prestationer förväntas ske samtidigt, ligger det i vardera parts intresse att minimera sin riskexponering. Det innebär att säljaren har rätt att hålla inne varan tills dess att köparen tillhandahållit honom den avtalade köpeskillingen.⁴⁶ För köparens del innebär detta att han inte är skyldig att betala varan tills dess att säljaren har fullgjort sin avtalade prestation, det vill säga, att varan ska ha kommit honom till handa.⁴⁷ Rätten att hålla inne sin prestation till dess att motparten har fullgjort sin, kallas för ”detentionsrätt” och återfinns i KöpL såväl som i CISG.⁴⁸ I art. 58 CISG beskrivs detta som ”documents controlling their disposition”. Stoppningsrätten i art 71. CISG ses som en förlängning av detentionsrätten i art. 58 CISG.⁴⁹ När parternas prestationer ska utväxlas samtidigt enligt samtidighetsprincipen, saknas det anledning att tillämpa annat än art. 58 CISG.⁵⁰

Samtidighetsprincipen innebär som nämnt att parternas prestationer ska utväxlas samtidigt.⁵¹ Möjligheten att frångå denna princip kan ske under två förutsättningar. Parterna kan om så önskas utnyttja principen om avtalsfrihet enligt 3 § KöpL eller enligt art. 6 CISG och själva bestämma när parternas prestationer ska utväxlas.⁵² Den andra förutsättningen är att köparen av säljaren har beviljats kredit. Säljaren är därmed skyldig att lämna ut varan innan ersättning har erhållits, om köparen beviljats kredit (jfr. 1 kap 2 §, 7 kap 2 § KKL, 10 § KöpL

⁴³ Ramberg, Herre, 2022 s. 42.

⁴⁴ NJA 2015 s. 1040 p. 20.

⁴⁵ Ramberg, Herre, 2022 s. 42.

⁴⁶ Konsumentköplag (1990:932) 1 kap 5 § och Köplag (1990:931) 10 §.

⁴⁷ NJA 2018 s. 617 p. 15.

⁴⁸ 10, 22, 30, 42, 49, 42, 71 §§ Köplag (1990:931) och art. 58(1) CISG.

⁴⁹ Kihlman, Jan., CISG: En kommentar, 1. uppl., Stockholm: Karnov Group, 2015 s. 525.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ NJA 2018 s. 617 p. 15.

⁵² 3 § Köplag (1990:931).

och art. 58 CISG). I sådana fall har säljaren inte rätt att hålla inne varan och vänta på betalning från köparen.⁵³ Om säljaren trots medgiven kredit håller inne varan kan han göra sig skyldig till avtalsbrott i form av dröjsmål.

2.6 Stoppningsrättens betydelse i konsumentförhållanden

Under 1960-talet blev det uppmärksammat att näringsidkare i större utsträckning använde sig av standardavtal. I många av dessa standardavtal avtalades viktiga principer och bestämmelser för konsumentens fördel.⁵⁴ Det började i allt större utsträckning diskuteras mer om konsumentens skydd gentemot näringsidkare, vilket till slut resulterade i en ny lag som var till fördel för konsumenten.⁵⁵ Konsumentköplagen (1973:877) kom att bli aktuell 1973 där lagens innehållande regler som härstammade från köplagen inte kunde avtalas bort till nackdel för konsument.⁵⁶ Den nya konsumentköplagen (KKL) (2022:260) innehöll enbart dessa konsumentvänliga bestämmelser. De övriga bestämmelserna för köp av lös egendom återfanns i 1905 års köplag. KKL och KöpL tillämpades med andra ord parallellt.⁵⁷ Efter att 1973 års KKL trädde i kraft fortsatte arbetet för att stärka konsumentens skydd gentemot näringsidkaren.⁵⁸ Detta resulterade i ett nytt lagförslag där motiveringen var ”propositionen ingår som ett led i det reformarbete på köprättens område som tidigare resulterat i lagen (1987:822) om internationella köp samt prop. 1988/89:76 om ny köplag”⁵⁹. Förslaget innebar att den nya lagen (1990:932) ska innehålla alla lagregler om konsumentköp⁶⁰, då den dåvarande KKL enbart innehöll vissa regler.

Stoppningsrätten uttrycks inte i konsumentköplagen, det borde dock vara möjligt att göra en analogisk tillämpning av köplagens bestämmelser om stoppningsrätt i 61 § KöpL.⁶¹ Syftet med den nya konsumentköplagen var att modernisera konsumenträtten vid köp av varor och avtal vid digitala förhållanden.⁶² I propositionen om ny konsumentköplag 2021/22:85 nämns inget om stoppningsrätten vilket torde innebära att en fortsatt analog tillämpning av 61 §

⁵³ Munukka, Köplag (1990:931) 10 §, avsnitt 2.2 Kontant- och förskottsköp, Lexino 2022-12-16 (JUNO).

⁵⁴ Ramberg, Herre, 2022 s. 27.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Prop. 1973:138 s. 1.

⁵⁷ Ramberg, Herre, 2022 s. 27.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Prop. 1989/90:89 s. 3

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ NJA 2014 s. 978 p. 27.

⁶² Se Prop. 2021/22:85

KöpL gäller. Enligt Högsta Domstolen (HD) har stoppningsrätten trots att KKL och KtjL inte innehåller bestämmelser om befarat avtalsbrott, ”tillagts betydelse inom hela kontraktsrätten då den anses ge uttryck för allmänna principer om befogenheter vid befarat avtalsbrott”⁶³.

⁶³ NJA 2014 s. 978 p. 27.

3. Stoppningsrätt enligt Köplagen och CISG

3.1 Inledning

I ett avtalsförhållande kan ett flertal omständigheter leda till att avtalet inte blir som det ursprungligen var tänkt. Parterna innehar däremot olika typer av skydd i form av principer och bestämmelser som är skapade för att behandla situationer där parterna riskerar ekonomisk förlust. Det är av intresse för vardera part att inte behöva prestera innan motparten fullgjort sin. Samtidighetsprincipen blir aktuell i situationer som dessa.⁶⁴ Vid kommersiella avtal ser det dock inte alltid ut på samma vis, eftersom det vanligen avtalas om betalning i form av kredit. I och med att kredit lämnas blir 10 och 49 §§ KöpL utan verkan och kan istället ge en part rätt att återropa sin stoppningsrätt enligt 61 § KöpL. Bestämmelsen kan ses som ett komplement till ovan nämnda paragrafer.⁶⁵ 61 § KöpL tar sikte på situationer där en part befarar ett kommande avtalsbrott från motparten och vill skydda sig själv mot ekonomisk förlust. Han har då under vissa förutsättningar rätt till att hålla inne varan via sin detentionsrätt tills dess att motparten fullgör sina förpliktelser.⁶⁶ För att en part ska ha rätt att återropa sin stoppningsrätt gäller det att ”starka skäl”⁶⁷ föreligger. Således är ogrundade misstankar en vag grund vilken är otillräcklig för utövande av stoppningsrätten.

Stoppningsrätten är dubbelriktad, både naturagäldenär och penninggäldenär med andra ord använda sig av den den. Rekvisiten är samma för båda parterna. Det ska ”efter köpet” visa sig att en parts handlingssätt eller ekonomiska situation är av det slag att det finns starka skäl att anta att motparten ej kommer att fullgöra en väsentlig del av sina förpliktelser.⁶⁸

Hävningsrätten vid befarat avtalsbrott regleras i 62 § KöpL och är till skillnad från stoppningsrätten en icke temporär åtgärd. Detta motiverar ett strängare rekvisit. I situationer där det inte kan antas att det ”står klart” men däremot finns ”starka” skäl till motpartens prestation blir stoppningsrätten aktuell.⁶⁹ Bestämmelserna kan ses som två möjliga

⁶⁴ Svensson, Köplag (1990:931) 61 §, avsnitt 2.1.1 Den köprättsliga samtidighetsprincipen, Lexino 2022-11-1 (JUNO).

⁶⁵ Svensson, Köplag (1990:931) 61 §, avsnitt 2.1.2 Innebörden av stoppningsrätten, Lexino 2022-11-1 (JUNO).

⁶⁶ Håstad, Torgny., Köprätt och annan kontraktsrätt, 7. uppl., Uppsala: Iustus Förlag, 2022 s 79.

⁶⁷ 61 § 1 st Köplag (1990:931).

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Jfr 61 och 62 §§ Köplag (1990:931).

tillvägagångssätt vid befarat avtalsbrott för att skydda sig mot ekonomisk förlust. Innebörden av dessa blir mer betydelsefulla vid insikten hur komplicerat det kan vara att återta varan (aktiv stoppningsrätt)⁷⁰ efter att den kommit i motpartens händer. Innehållanderätten benämns oftast istället som passiv stoppningsrätt.⁷¹

3.2 Stoppningsrätt enligt CISG

Stoppningsrätten regleras i art. 71 CISG. Bestämmelsen är lik 61 § KöpL vilket inte är överraskande då KöpL anpassades till CISG efter lagens tillkomst på 80-talet.⁷² Art. 71 CISG förutsätter att avtalet mellan parterna ska gälla i situationer där en part är tvungen att prestera före den andra. Situationer som till exempel köp mot faktura eller när köparen ska betala i förskott.⁷³ Det framgår i art. 4 CISG att effekterna av stoppningsrätten enbart gäller mellan köpare och säljare.⁷⁴ Art. 71 CISG är uppdelad i tre stycken där den första tillämpas när en part inte har presterat, som när säljaren ej avlämnat varan eller när köparen vid förskottsbetalning ej betalat.⁷⁵ Andra stycket blir tillämpligt när prestation har skett men överlämnandet av den avtalade egendomen ännu inte har skett.⁷⁶ Det tredje stycket riktar sig på meddelande samt ställande av säkerhet. Att inte ställa säkerhet är att bryta mot en förpliktelse enligt konventionen och utlöser först en skadeståndsskyldighet enligt art. 45 CISG eller art. 61 CISG.⁷⁷ Även om bestämmelserna i CISG och KöpL är snarlika varandra finns det skillnader. Trots att dessa skillnader är små kan de vid en eventuell tvist vara avgörande för parterna.

⁷⁰ Håstad, 2022 s. 188.

⁷¹ Ibid.

⁷² Ramberg, Herre, 2022 s. 26.

⁷³ Kihlman, 2015 s. 525.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Art. 71(1) CISG.

⁷⁶ Art. 71(2) CISG.

⁷⁷ Kihlman, 2015 s. 530-531.

3.2.1 Becomes apparent

Rätten att hålla inne sin prestation regleras i art. 71 CISG. Istället för formuleringen ”starka skäl” som angivs i KöpL är motsvarigheten i art. 71(1) ”becomes apparent”. Det är ett relativt högt ställt krav som kräver att förutsättningen ”becomes apparent” inte var ”apparent” redan vid avtalstillfället utan ska ha visats sig därefter. Det är en nödvändig förutsättning att köparens praktiska möjligheter att bedöma förutsättningen ska ha visat sig efter avtalstillfället.⁷⁸ Bedömningen om detta har skett ska göras på grundval för vad som vid avtalstillfället var ”apparent” för en ”förnuftig” person.⁷⁹ Bestämmelsen är således väldigt lik 61 § KöpL, likväl enligt 61 § KöpL måste inte förutsättningen i sig blivit till efter avtalstillfället, det kritiska är att den vid avtalets ingående inte var synbar för en ”förnuftig” person.

Formuleringarna av prognoskrav i CISG är formulerade som följande;

- Art. 71 ”It becomes apparent”
- Art. 72 ”It is clear”
- Art 73(2) ”Good grounds to conclude”

Vid en jämförelse av dessa uttryck borde det inte vara alltför komplicerat att få en tydlig bild om hur prognosbedömning för anteciperade avtalsbrott ska bedömas. Uttrycket ”It is clear” föreskriver det strängaste kravet.⁸⁰ ”It becomes apparent” motsvarar ”starka skäl” i 61 § KöpL och är ett relativt högt krav men sannolikt inte lika högt ställt som uttrycket i art. 72 ”it is clear” för hävningsgrundande avtalsbrott som kan jämföras med 62 § KöpL.⁸¹ Ett flertal formuleringar har tidigare varit aktuella men har förändrats. En av dessa formuleringar var ”good grounds to conclude” som ansågs vara alltför subjektiv. Risken med denna subjektivitet är att en ekonomiskt starkare part lättare kan utsätta den svagare parten för påtryckningar.⁸² Till sist ansågs ”It becomes apparent” (uppenbarhetskravet)⁸³ utgöra en mer objektiv tillämpning vilket var anledningen till att denna formulering behölls.

⁷⁸ Kihlman, 2015 s. 526.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Johansson, 2001 s. 164.

⁸¹ Kihlman, 2015 s. 527.

⁸² Johansson, 2001 s. 163.

⁸³ Kihlman, 2015 s. 527.

3.3 Starka skäl att anta

Stoppningsrätten i KöpL delas upp i ett flertal rekvisit. Bestämmelsen första rekvisit nämns i 61 § 1 st KöpL och formuleras som så att ”starka skäl” ska föreligga. För att en part ska kunna åberopa sin stoppningsrätt krävs det med andra ord, att motpartens handlingssätt eller ekonomiska förhållande är sådant att det finns ”starka skäl” att anta, att han ej kommer uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser.⁸⁴ För att utreda om det finns starka skäl ska en objektiv bedömning göras utifrån de omständigheter som den åberopade parten har utgått ifrån.⁸⁵ För att bedöma hur ”starka skäl” ska tolkas är det viktigt att beakta andra rekvisit och hur dessa formuleras i KöpL. I 17 § 3 st, 19 § 1 st samt 79 § KöpL används uttryck som ”med fog”. För hävning i 62 § är rekvisitet att ”det ska stå klart” och till sist i 44 § 2 st och 56 2 st § ”med anledning att anta”. Lagrådet har kommenterat dessa rekvisit varvid de framhåller att rekvisitet ”starka skäl” ska anses vara något högre än ”med fog” men något lägre än rekvisitet ”det ska stå klart”.⁸⁶ Detta på grund av att hävning inte är en temporär åtgärd och kan inte göras ojord till skillnad från ett temporärt stopp.

Vid domstolens bedömning av ”starka skäl” och egentligen hela stoppningsrätten behövs en prognosbedömning göras. En prognosbedömning skiljer sig jämfört med en bedömning av bevis på det mer ”vanliga” sättet. Vid en prognosbedömning är det inte möjligt att, som vid en ordinär bevisfråga, titta på händelser som redan inträffat. Istället för en prognosbedömning behöver domstolen avgöra om det i framtiden finns risk för en potentiellt misslyckad fullgörelse.⁸⁷ Det finns däremot ett särskilt problem för dessa typer av bedömningar. Problemet är att sådan bedömning inte kan uppnå samma stadga som en bevisbedömning kan vid en redan skedd händelse.⁸⁸

⁸⁴ Svensson, Köplag (1990:931) 61 §, avsnitt 2.1.4 Starka skäl att anta, Lexino 2022-11-1 (JUNO).

⁸⁵ Håstad, 2022 s. 182.

⁸⁶ Prop 1988/89:76 s 232.

⁸⁷ Johansson, 2001 s.162.

⁸⁸ Ibid.

3.3.1 Visar sig efter köpet

För att en part ska kunna återropa eller bibehålla sin stoppningsrätt måste omständigheterna som stoppet grundar sig på ha visat sig efter köpet.⁸⁹ Härvid ska termen ”visat” observeras. Omständigheterna behöver alltså inte ha ”inträffat” efter avtalets ingående. Det är inte omständigheterna i sig som avgör utan avgörandet ligger i ”när” dessa har visats sig.⁹⁰ Även en relativ kännedom om omständigheterna kan vara tillräckligt för att stoppningsrätten ska gå förlorad, det vill säga att motparten ansågs ha kännedom om den aktuella omständigheten.⁹¹ Detta går att tolka av formuleringen i 61 § 1 st KöpL. Formuleringen i bestämmelsen är när en omständighet ”visar sig” och inte när den inses, uppkommer eller inträder.⁹² Anledningen till varför detta krav gäller är för att det annars skulle vara för lätt för en part att utöva sin stoppningsrätt vilket kan leda till ett utnyttjande av motparten. Ett exempel på ett sådant utnyttjande kan vara när en köpare är medveten om att sin motpart, som då är säljaren, kan ha svårigheter att fullgöra sin prestation. Prestationen kan till exempel bestå av att leverera varor. Köparen kan trots denna vetskap välja att ingå avtalet vilket ger honom möjligheten till att eventuellt utnyttja denna vetskap och på så sätt hota säljaren om stoppningsrätt. Dessa hot eller påtryckningar kan leda till prissänkningar från säljarens sida då säljaren troligtvis vill undvika att stoppningsrätten återropas av köparen. Det är med andra ord inte rimligt för en part att besitta denna vetskap och sedan kunna återropa sin stoppningsrätt.

3.3.2 Väsentlig del av förpliktelsen

Misstankarna om ett befarat avtalsbrott får inte vara grundade på alltför obetydliga avvikelser i avtalet. Det ska röra sig om ett slag av den karaktär, där avvikelsen är av väsentlig betydelse.⁹³ Det är med andra ord inte väsentligt, när en vara innehåller en avvikelse som kan anses utgöra ”fel i vara”, som enkelt kan avhjälpas eller ersättas efter avlämnande.⁹⁴ Det ska påpekas att kravet för denna väsentlighet inte behöver vara lika omfattande som vid

⁸⁹ Svensson, Köplag (1990:931) 61 §, avsnitt 2.1.3 Visa sig efter köpet, Lexino 2022-11-1 (JUNO).

⁹⁰ Prop. 1988/89:76 s. 177.

⁹¹ Johansson 2001, s. 156 f.

⁹² Ibid.

⁹³ Svensson, Köplag (1990:931) 61 §, avsnitt 2.1.5 Väsentlig del av förpliktelsen, Lexino 2022-11-1 (JUNO).

⁹⁴ Ramberg, Jan & Herre, Johnny., Köplagen: En kommentar, 3. uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2019 s. 531.

hävning.⁹⁵ Till skillnad från art. 71(1) CISG, finns det ingen specificering i 61 § KöpL om vad som egentligen anses vara en väsentlig avvikelse från förpliktelse. Enligt art. 71(1) CISG är sådana avvikelser:

- (a) ”serious deficiency in his ability to perform or in his creditworthiness;
- (b) or his conduct in preparing to perform or outperforming the contract”⁹⁶.

Denna begränsning i CISG påverkar särskilt köparen då hans obestånd, mer eller mindre, avser hans vilja och kapacitet att betala och därmed fullgöra sin förpliktelse. Köparen riskerar att hamna i en mer utsatt position eftersom det antas vara svårare att upptäcka säljarens ekonomiska svårigheter. Svårigheten består i att säljarens fullgörelse inte vanligtvis utgörs av ett utgående penningbelopp till köparen.⁹⁷ Här ska dock nämnas att det helt beror på omständigheten och parterna, det borde även kunna vara omvänt. Om säljaren till exempel är ett börsnoterat företag innebär det fler hårda redovisningskrav i form av rapporter och pressmeddelanden som föreskrivs som marknadsinformation. Det kan genom dessa rapporter och pressmeddelanden framgå viss information som kan ge köparen en viss insikt i verksamheten. Till exempel säljaren tillgång till leverantörer eller samarbetspartners.

3.3.3 Stoppningsmeddelande

Det föreskrivs i 61 § 3 st KöpL att den som utövar stoppningsrätt omedelbart ska underrätta motparten om detta. Skulle han underlåta att göra det riskerar han att bli skadeståndsskyldig. Motsvarande bestämmelse i CISG är art. 71(3) varvid artikeln är näst intill identisk, dock med ett undantag. Kravet att stoppningsmeddelande genast ska lämnas ut är samma, däremot så nämns det inte något om en skadeståndsskyldighet. Det är på grund av att art. 61(1) CISG innehåller en generell bestämmelse för skadeståndsskyldighet i CISG. Bestämmelsen avser underlåtelser att uppfylla sina avtalade skyldigheter vilket kan under rätt förutsättningar innebära att skadeståndsskyldighet föreligger vid misslyckande av att meddela motpart.⁹⁸ Med andra ord kan en part bli skadeståndsskyldig om han ej genast meddelar motparten om att han har stoppat sin prestation. Stoppningsmeddelandet är av stor relevans för

⁹⁵ Svensson, Köplag (1990:931) 61 §, avsnitt 2.1.5 Väsentlig del av förpliktelsen, Lexino 2022-11-1 (JUNO).

⁹⁶ Art 71(a-b) CISG.

⁹⁷ Ramberg, Herre, Köplag (9 september 2021, version 3A JUNO), kommentaren till 61 § under rubriken De relevanta förutsättningarna för utövandet av stoppningsrätten.

⁹⁸ Ramberg, Herre, Köplag (9 september 2021, version 3A JUNO), kommentaren till 61 § under rubriken Lagrummets struktur.

avtalsförhållandet och framförallt den part som får stoppet emot sig. Meddelandet ska enligt 61 § 3 st KöpL ”genast” lämnas ut, i art. 71(3) CISG beskrivs detta som ”immediately”. Ett sådant meddelande går enligt art. 27 CISG och 82 § KöpL på mottagarens risk, det förutsätts dock att meddelande har skickats på ett ändamålsenligt sätt.⁹⁹ Motparten har enligt 61 § 4 st KöpL och art. 71(3) rätt att ställa godtagbar säkerhet för sin fullgörelse. Lyckas han med detta ska prestationen fullbordas.¹⁰⁰ Den försening som uppkommer efter att en part håller inne varan på grund av hans stoppningsrätt ger inte motparten rätt till påföljderna i 22 och 51 §§ KöpL. Det är dock väsentligt att tillräckligt ”starka skäl” föreligger. Om det i efterhand visar sig att bedömningen är felaktig kan den part som utnyttjade sin stoppningsrätt själv drabbas av dröjsmålsföljder. Det är med andra ord den part som åberopar sin stoppningsrätt som också står för risken att förutsättningarna han grundat sitt stopp på faktiskt föreligger och är i linje med rekvisiten.¹⁰¹

3.3.4 Godtagbar säkerhet

Den part som mottagit stoppningsförklaringen från motpart kan få rätt till fullgörelse så att förpliktelseerna fortlöper i vanlig ordning. För att detta ska ske krävs det att han ställer ut godtagbar säkerhet enligt 61 § 4 st KöpL.¹⁰² Säkerhet som ställs ska dock vara av ett slag att den eliminerar de starka skälen som stoppet grundade sig på.¹⁰³ Det torde ej vara så svårt att fastställa vilket belopp som anses utgöra godtagbar säkerhet för en betalningsförpliktelse. Säkerheten ”bör uppgå till samma belopp som betalningsförpliktelsen”.¹⁰⁴ En sådan säkerhet kan vara ett utlämnande av bankgaranti för betalningen.¹⁰⁵ En annan möjlighet kan i vissa fall även vara en kontant betalning vid leveransen istället för kredit eller mot faktura.

De nyss nämnda formerna för ställande av säkerhet riktar sig till köparens huvudsakliga prestation. Det finns däremot inte ett lika självklart sätt för säljaren att ställa säkerhet på. Det är på grund av att säljarens förpliktelse vanligtvis inte rör sig om en enskild bestämd summa. Vid osäkerhet kring varans kvalitet eller funktioner kan säljarens ställande av säkerhet ske

⁹⁹ 82 § Köplag (1990:931).

¹⁰⁰ 61 § 4 st Köplag (1990:931).

¹⁰¹ Prop 1988/89:76 s. 180.

¹⁰² Munukka, Köplag (1990:931) 61 § 4 st, Karnov (JUNO) (Besökt 2023-03-17).

¹⁰³ Ramberg, Herre, 2022 s. 147.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Prop 1988/89:76 s. 179.

genom utlämnande av dokument eller prov som visar att den lösa egendomen är av ett sådant slag som avtalats.¹⁰⁶ Säljaren kan vara tvungen att beställa delar eller liknande som krävs för att kunna producera den avtalsenliga varan som köparen ska mottaga. Om det finns misstankar om säljarens bristande ekonomi eller kreditvärdighet, borde säljaren kunna utlämna ett beställningsbevis. Beställningsbeviset ska förtydliga att säljarens finanser är tillräckligt stabila för denna beställning och att han hittills har uppfyllt sina förpliktelser. Däremot om den lösa egendomen ska hämtas från säljarens lager blir säljarens betalningsförmåga inte lika central. Varan finns då redan i lager vilket innebär att säljaren inte behöver beställa eventuella delar som krävs för att sammanställa varan som annars hade gjort betalningsförmågan mer relevant.¹⁰⁷

Vad som kan utgöra en tillräckligt godtagbar utställelse av säkerhet beror generellt på situationen. Propositionen om ny köplag har framfört att enbart en försäkran från säljaren att han kommer uppfylla sina förpliktelser inte är tillräckligt. Säljaren behöver istället ställa ut en säkerhet som är tillräckligt ”säker” som kan rubba den omständighet som ligger till grund för köparens stoppningsrätt.¹⁰⁸ Sådana prestationer skiljer sig beroende på omständigheterna. Enligt förarbetsuttalanden kan detta till exempel vara när kvaliteten för ett varuparti som säljaren åtagit sig att leverera har ifrågasatts. Då kan säljaren genom prover av till exempel visa att han har skaffat sig rätt förutsättningar för att leverera avtalad kvalitet.¹⁰⁹

Det har diskuterats i förarbeten till KöpL, att säljarens ställande av ekonomisk garanti medför en prestationsskyldighet för köparen.¹¹⁰ Ramberg och Herre har dock invändningar om detta. Invändningarna som framförs är att trots en garanti från säljaren, kan det inte anses garantera säljarens fullgörelse.¹¹¹ En ekonomisk garanti garanterar att säljaren har de ekonomiska resurser som krävs.¹¹² En sådan ekonomisk garanti garanterar inte att säljaren faktiskt kommer att avlämna den avtalsenliga varan som köpeavtalet går ut på. Köparen borde därmed inte nöja sig med en sådan typ av garanti. I köparens intresse skulle en mer säker garanti av annan ersättningsgrund utgöra större säkerhet. Detta kan bland annat vara att

¹⁰⁶ Prop 1988/89:76 s. 180.

¹⁰⁷ Prop 1988/89:76 s. 178.

¹⁰⁸ Prop 1988/89:76 s. 180.

¹⁰⁹ Prop 1988/89:76 s. 179.

¹¹⁰ Prop 1988/89:76 s. 154.

¹¹¹ Hästad, 2022 s. 177 och 179 samt Ramberg & Herre, 2019 s. 536.

¹¹² Ramberg & Herre, 2019 s. 536.

säljaren förbinder sig till ersättningsanskaffning som köparen vanligtvis gör.¹¹³ Den huvudsakliga svårigheten är att komma fram till vilken typ av säkerhet som verkligen garanterar fullgörelsen. Eftersom förhållanden ofta ser olika ut ska bedömningen göras utifrån vad för slags prestation det är fråga om.¹¹⁴

Ställande av godtagbar säkerhet nämns även i art. 71(3) CISG. Bestämmelsen är dock inte formulerad likadant. I art. 71(3) CISG ska en part ha möjlighet till att ställa ”adequate assurance” för att kunna undanröja stoppet. En svensk översättning av ”adequate assurance” motsvarar ”tillräcklig säkerhet”. Ur ett rent språkligt perspektiv är det rätt stor skillnad på godtagbar och tillräcklig. Frågan blir om kravet på säkerheten är lägre i CISG jämfört med KöpL? I KöpL anses godtagbar säkerhet kunna motsvaras av ett motsvarande belopp som betalningsförpliktelsen.¹¹⁵ Frågan infinner sig vad som motsvarar en tillräcklig säkerhet? Kihlman menar att ”adequate” ska bedömas mot bakgrund av avtalets ursprungliga förutsättningar.¹¹⁶ När dessa förutsättningar sedan är återställda är åtgärderna i form av säkerheten tillräckliga. Kihlman lyfter fram att detta inte måste innebära att åtgärderna försätter motparten i en bättre sits än vad den hade fog att förvänta sig vid ingående av avtalet.¹¹⁷

3.4 Stoppningsrätt vid insolvens

Misslyckade köpeavtal kan uppstå på grund av många omständigheter, en av dessa är när en part blir insolvent och inte kan betala. Insolvensen vilken föranleder konkurs kan även innebära svårigheter att inte bara betala utan även att leverera. Försätts denna part därefter i konkurs har konkursboet inga skyldigheter att tillgodose konkursgäldenärens förpliktelser vilket är till stor nackdel för samtliga borgenärer.¹¹⁸ Det är möjligt att trots detta ändå se till att konkursboet fullföljer vissa borgenärens intressen under rätt förutsättningar. En sådan förutsättning kan vara när kontrahenten har sakrättsligt skydd vilket gör att boet måste separera viss egendom från konkursen, så kallat återtagandeförbehåll.

¹¹³ Johansson, 2001 s. 190.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ramberg, Herre, 2022 s. 147.

¹¹⁶ Kihlman, 2015 s. 531.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Håstad, 2022 s. 185.

Konkursboet kan inträda i avtalet och fullfölja gäldenärens ingångna avtal som eventuellt kan ge ekonomisk utdelning.¹¹⁹ Denna inträdesrätt gäller inte enbart vid köparens konkurs utan även vid säljarens konkurs trots att prestationen ofta är mer komplicerad och inte gäller pengar.¹²⁰ 63 § KöpL ger konkursboet rätt till att inträda i gäldenärens köpeavtal, detta kallas för inträdesrätt. Konkursboet tar då över gäldenärens förpliktelser och en avtalsenlig prestation förväntas bli fullgjord. Det är dock inte säkert att konkursboet kan fullgöra köpeavtalet genom att uppfylla sina förpliktelser. I motiven till 63 § KöpL framgår det att den solventa parten, med bakgrund av 62 § KöpL, bör kunna häva köpet om det står klart att konkursboet ej kan fullgöra sina förpliktelser.¹²¹ Avtalet kan ha ingåtts på grund av en parts personliga egenskaper eller yrkesskicklighet för att kunna producera en särskild avtalad vara. Det är inte dock säkert att konkursboet kan producera en sådan typ av vara som motsvarar den ursprungliga.¹²²

Håstad menar att det ovannämnda motivuttalandet kan ifrågasättas. Enligt 61 och 62 §§ KöpL kan stoppningsrätten rubbas genom att ställa ekonomisk säkerhet för det skadestånd som motparten kan bli berättigad till. Håstad menar att antingen borde hävning på grund av anteciperat fel inte kunna avvärjas genom att ställa säkerhet för skadestånd eller så borde ett undantag från inträdesrätten vid säljarens konkurs i 63 § 1 st KöpL ha antytts som avser de fall där konkursboet inte kan förväntas prestera precis som det ursprungliga avtalet.¹²³ Köparen har vid säljarens konkurs rätt att stoppa sin betalning till säljaren enligt stoppningsrätten. Hävningsrätten blir aktuell om konkursboet inte inträder inom skälig tid.¹²⁴ Köparen kan även häva avtalet eller tvinga fram säkerhet enligt 61 och 62 §§ KöpL om det står klart att konkursboet inte kan fullgöra de avtalade förpliktelserna.

¹¹⁹ 63 § 1-2 st Köplag (1990:931).

¹²⁰ Håstad, 2022 s. 185.

¹²¹ Håstad, 2022 s. 186.

¹²² Prop 1988/89:76 s 183.

¹²³ Håstad, 2022 s. 186.

¹²⁴ Håstad, 2022 s. 187.

3.5 Återtagandeförbehåll

Om en part misstänker att motparten inte kommer vara kapabel till att betala för varan kan part använda sig av ett återtagandeförbehåll om ett sådant är avtalat. ”För att ett återtagandeförbehåll ska vara giltigt krävs att förbehållet ställts upp innan varan har kommit i köparens besittning, att varan är preciserad och att det följer av avtalet vilken fordran som förbehållet avser”¹²⁵.

När motparten får varorna i sin besittning förlorar säljaren sin hävningsrätt¹²⁶ om han ej förbehållit sig rätten att häva på grund av betalningsförsummelse.¹²⁷ För att ett återtagandeförbehåll ska ha sakrättslig verkan är det essentiellt att köparen inte förvärvar förfoganderätten över varan tills dess att betalning har skett.¹²⁸ Skulle köparen inneha varan är det istället han som får sakrättsligt skydd gentemot säljaren och eventuella borgenärer. I denna situation blir traditionsprincipen aktuell. För att köpet i detta fall ska uppnå sakrättsligt skydd krävs att egendomen lämnas över till köparen, även kallat ”tradition”.¹²⁹ Det är först genom denna tradition köparens skydd gentemot säljarens och hans borgenärer uppstår. Slutsatsen är att skyddet roteras, har köparen sakrättsligt skydd, har säljaren tappat sitt sakrättsliga skydd. Vice versa om säljaren har sakrättsligt skydd har inte köparen det.¹³⁰

Villkoren för att möjligtvis lyckas med att få tillbaka äganderätten via äganderättsförbehåll- och återtagandeförbehåll är att ”köparen inte tillåts förfoga över varan genom konsumtion, försäljning eller väsentlig bearbetning förrän betalning har skett”.¹³¹ I fallet ”Husbilarna” NJA 2019 s. 195 hade det i ett avtal ställts ut ett återtagandeförbehåll som en part senare kom att strid emot.

Händelseförloppet var sådant att DNB Bank hade sålt två husbilar på avbetalning till Eljas Motorsport AB. Eljas Motorsport överlät sedan varorna till Mälarcamp AB efter att DNB Bank godkänt gäldenärsbytet. Därefter överlät Mälarcamp AB varorna till Hymer trots att det stod i avtalet att Mälarcamp AB ej fick sälja husbilarna utan att först lösa krediten. DNB

¹²⁵ NJA 2019 s. 195 p.7.

¹²⁶ 54 § 4 st Köplag (1990:931).

¹²⁷ Munukka, Köplag (1990:931) 54 § 4 st, Karnov (JUNO) (Besökt 2023-03-18).

¹²⁸ Håstad, 2022 s. 173.

¹²⁹ Motion till riksdagen 2021/22:1509 s. 1.

¹³⁰ Johansson, 2001 s. 232.

¹³¹ Håstad, 2022 s.173.

Bank var ej medveten om denna försäljning och väckte därefter talan då avbetalningskontrakten ej var slutbetalda. Tingsrätten ansåg att förbehållen hade blivit sakrättsligt giltiga, enligt hovrätten var förbehållen sakrättsligt giltiga och till sist fastställde HD hovrättens domslut.

Slutsatsen är att stoppningsrätten fyller en mycket viktig funktion då äganderätts- eller återtagandeförbehåll saknas. Efter den tidpunkt då varan är i köparens besittning har säljaren mycket svårt att häva avtalet. För att lyckas med en sådan hävning erfordras ett återtagandeförbehåll vilket möjliggör för säljaren att återta varan då köparen ej fullgör sin prestation i enlighet med avtalet. För att säljaren således ska skydda sig krävs att varan inte lämnas ut till köparen. Det kan ske genom att stoppa varan från att utlämnas när part har ”starka skäl att anta” att motparten är insolvent eller har andra ekonomiska svårigheter.

3.6 Skillnader mellan CISG och Köplagen

KöpL och CISG skiljer sig åt framför allt ur ett perspektiv, nämligen att art. 71 CISG innehåller en specificering av vad som antas utgöra ett väsentligt avtalsbrott. Mer specifikt vad som antas vara en väsentlig del av förpliktelsen.¹³² Detta anges i art. 71(1) där (a) riktar in sig på köparens avtalsbrott med beskrivningen ”serious deficiency in his ability to perform or in his creditworthiness” och (b) på säljarens avtalsbrott ”his conduct in preparing to perform or in performing the contract”.¹³³ Dessa två förutsättningar menar Kihlman ”är märkliga och knappast ändamålsenliga”.¹³⁴ Följande frågeställning presenteras; ”Varför ska en part inte tillåtas hålla sin prestation inne, när det är uppenbart att motparten inte kommer att prestera, men det råkar bero på något annat än de angivna omständigheterna?”.¹³⁵ Kihlman menar att domstolar och skiljenämnder i bedömningen bör bortse från dessa bestämmelser och istället se till bestämmelsens funktion. Med andra ord när det är ”apparent” att motparten ej kommer att prestera.¹³⁶

För ställande av säkerhet är formuleringarna i KöpL och CISG skiljaktiga. Kravet på den utställda säkerheten enligt 61 § 4 st KöpL är att den ska vara ”godtagbar” och enligt art. 71

¹³² Ramberg, Herre, 2022 s. 145.

¹³³ Jfr art. 71 (1)(a) med art. 71 (1)(b) CISG.

¹³⁴ Kihlman, 2015 s. 525.

¹³⁵ Kihlman, 2015 s. 528.

¹³⁶ Jfr art. 71 (1)(a)(b) CISG med Köplag 61 § 1 st (1990:931).

(3) "adequate". Vid en snabb överblick torde formuleringen "godtagbar" anses vara strängare än "adequate" som kan översättas till "tillräcklig" eller "lämplig". Kihlman menar att "adeqaute" ska bedömas mot bakgrund av de ursprungliga förutsättningarna för avtalet.¹³⁷ När förutsättningarna är återställda ska säkerheten bedöms vara "tillräcklig".¹³⁸ Kihlman förtydligar att åtgärderna inte ska försätta parten i en bättre sits än vad den hade fog för att förvänta sig.¹³⁹

¹³⁷ Kihlman 2015 s. 531.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Ibid.

4 När kan stoppningsrätt utövas?

4.1 Inledning

Som beskrivits kan stoppningsrätten äga tillämpning för både säljaren och köparen.¹⁴⁰ Det är nödvändigt att det finns ”starka skäl” till att anta att motparten ej kommer uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser.¹⁴¹ Rekvisiten är detsamma oberoende av vilket part som tillämpar stoppningsrätten. Stoppningsrätten äger samma funktion men situationerna kan skilja sig beroende på vem som åberopar stoppningsrätten. Eftersom en prestation kan bestå av till exempel ett penningbelopp och en annan av en leverans är det nödvändigt att särskilja dessa.

4.2 Säljarens stoppningsrätt

Situationer som berör köparens befarade avtalsbrott motiveras oftast av hans ekonomiska förhållanden eller ovilja att betala. Det kan också röra sig om misstankar om köparens allmänna medverkan innan avlämnande av varan eller vägran att hämta ut varan.¹⁴²

Det framhålls i lagmotiven att om köparens betalningsförmåga visar sig svag eller om köparen visar en ovilja att betala, kan detta anses utgöra tillräckligt starka skäl och berättiga stoppningsrätt.¹⁴³ Misstankar om svag betalningsförmåga kan till exempel grunda sig på information om att köparen ställt in betalningar eller förklarat sig insolvent.

Det framgår av propositionen att ”*Om köparen försätts i konkurs eller är föremål för ackordsförfarande finns det starka skäl att ifrågasätta om köparen kan fullgöra sina förpliktelser. I sådana fall är det helt klart att säljaren har stoppningsrätt*”¹⁴⁴.

Det som menas är när en borgenär inte lyckas driva in en fordran, som visserligen tyder på bristande förmåga eller vilja att betala så behöver denna omständighet eller lönlösa utmätning inte utgöra tillräcklig grund för att säljaren kan utöva stoppningsrätt.¹⁴⁵ Sådana situationer kan beröra regeln om ”beneficium” vilken innebär att viss egendom eller ekonomiska medel

¹⁴⁰ Hästad, 2019 s. 179.

¹⁴¹ Svensson, Köplag (1990:931) 61 §, avsnitt 2.1.7.1 Köparens förhållanden Lexino 2022-11-1 (JUNO).

¹⁴² Hästad, 2019 s. 179.

¹⁴³ Prop 1988/89:76 s. 177.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Prop 1988/89:76 s. 177.

kan undantas från utmätning. Det betyder att även om utmätningsborgenären ej fått betalt för sin fordran kan gäldenären trots detta inneha medel att betala en annan borgenär, särskilt om den fordran är ringa i förhållande till utmätningsborgenärens fordran.¹⁴⁶ Följaktligen i enskilda fall kan säljaren inte utnyttja sin stoppningsrätt trots det faktum att gäldenären är föremål för utmätning.¹⁴⁷

Utnyttjande av stoppningsrätten på säljarens sida sker inte utan risk. Om säljaren genomför en felbedömning varvid han utnyttjar stoppningsrätten trots att starka skäl inte förelåg, är ett sådant handlade förenat med en risk. Risken består i sin tur i ersättningsskyldighet på grund av dröjsmål avseende varans avlämnande. Säljaren behöver därav utöva sin stoppningsrätt med stor försiktighet.¹⁴⁸ Vanligtvis antas konkurs och ackord innebära att det ”står klart” och ger rätt till hävning enligt 62 § KöpL. Om köparen inte äger medel att betala sina skulder behöver det inte alltid betyda att betalningsmedel aldrig kommer att nå köparen. Det kan nämligen uppstå fall där köparen återfår sin betalningsförmåga genom till exempel en oväntad kursvinst eller andra oväntade vinster, köparens illikviditet var därmed tillfällig. Prognoskravet vid sådana förhållanden anses vara svagt och ger inte säljaren stoppningsrätt.¹⁴⁹

Säljarens möjlighet att hålla inne på varan beror helt på den aktuella situationen. Omständigheten till stoppningsrätten ska enligt förarbetsuttalanden bedömas unikt utifrån den enskilda situationen och dess omständigheter som kan ligga till grund för en möjlig icke-uppfyllelse.¹⁵⁰ Det kan tilläggas att säljarens rätt att hålla inne varan består om den ej ännu lämnats ut¹⁵¹ vilket anges i 61 § 2 st och gäller även om köparen mottagit transportdokument avseende varan.

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Håstad, 2019 s. 182.

¹⁴⁹ Eklund, Rudolf, Något om säljares leveransskyldighet vid köparens insolvens. Svensk juristtidning, 1942 s. 668.

¹⁵⁰ Prop 1988/89:76 s. 177.

¹⁵¹ NJA 1985 s. 879.

4.3 Köparens stoppningsrätt

För köparens stoppningsrätt är rekvisiten likadana även om situationen kan vara annorlunda. Enligt Munnukka anses det vara väsentligt svårare för köparen att bedöma ett befarat avtalsbrott än för säljaren.¹⁵² Köparens stoppningsrätt kan bland annat motiveras av säljarens ekonomiska förhållanden, vilket ger köparen starka skäl till att hålla inne varan. Ett sådant ekonomiskt förhållande är till exempel när köparen misstänker att säljaren saknar resurser till att producera varan. Utöver brist på ekonomiska resurser kan köparen ha starka misstankar om säljarens ovilja att fullgöra sina förpliktelser.¹⁵³ Sådana omständigheter som kan ge köparen stoppningsrätt kan bestå av befarat dröjsmål av varans avlämnande eller befarat fel i varan.¹⁵⁴

Ett exempel på säljarens bristande betalningsförmåga kan vara att han inte har tillräckligt med ekonomiska resurser som krävs för att tillverka varan, eller på något sätt inte kan få tag i materialet som krävs.¹⁵⁵ Om säljaren redan besitter varorna har den ekonomiska innebörden inte samma betydelse. Hans ekonomiska resurser kan då inte ifrågasättas.¹⁵⁶ Det som dock kan ifrågasättas vid ett befarat avtalsbrott när säljaren besitter varorna är istället säljarens handlingssätt. Säljarens brist på handlande kan i sig skapa en stark grund för köparens stoppningsrätt, till exempel vid ett tillverkningsköp. Om säljaren underlåter att ingå nödvändiga avtal eller göra sådana beställningar som krävs för att leverans ska kunna ske enligt avtalad tid, kan detta ge köparen rätt till att hålla inne betalningen.¹⁵⁷ En jämförbar situation där samma rätt kan bli aktuell är om den vara som säljaren har avlämnat till köparen kraftigt avviker från de avtalade specifikationerna. Om varans avtalade specifikationer avviker och säljaren inte kan korrigera dessa utan att ett väsentligt dröjsmål uppstår kan köparen utöva sin stoppningsrätt.

Det är som sagt svårt för köparen att bedöma om säljarens handlingssätt avviker från det avtalade. Det torde vara så att säljarens felaktiga handlingssätt kan visa sig genom att till exempel vägra kontakta speditör. En sådan eventuell vägran kan köparen möjligtvis få reda

¹⁵² Munnukka, Köplag (1990:931) 61 §, Karnov, (JUNO) (Besökt 2023-04-20)

¹⁵³ Prop 1988/89:76 s. 177.

¹⁵⁴ Hästad, 2019 s. 182.

¹⁵⁵ Prop 1988/89:76 s. 178.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Ibid.

på om säljaren har meddelat honom vilken speditör som varorna ska skickas utav. Köparen kan då kontakta speditören för att ta reda på detta. Det kan dock vara nödvändigt att på något sätt bevisa sin rätt till varorna, möjligtvis genom ett utlämningsbevis. Detta är dock invecklat och knappast troligt. Det är helt enkelt betydligt mer komplicerat och svårare för köparen att bedöma om säljarens handlingssätt avviker från det som är avtalat.

4.4 Hur länge kan stoppningsrätten utövas?

Stoppningsrätten är som nämnt en temporär åtgärd och kan inte vara bestående, förr eller senare är den utan verkan och avtalet går tillbaka till sin ursprungliga form om avtalet inte hävts. Likväl finns en tidpunkt när stoppningsrätten inte längre kan utövas. Det kan nämligen vara så att ”starka skäl” inte längre föreligger, eller att motparten som tidigare beskrivits lämnat godtagbar säkerhet. Stoppningsrätten går förlorad när egendomen kommit i köparens händer.¹⁵⁸ Den tid som stoppningsrätten anses vara möjlig är av stor betydelse för båda parterna. Skulle dessa starka skäl falla bort går således stoppningsrätten förlorad. Om de starka skälen har uppenbarat sig en gång kan de mycket möjligt uppstå fler gånger, eftersom till exempel betalningssvårigheter kan uppstå fler än en gång.

Det uttrycks varken i 61 § KöpL eller art. 71(1) CISG när stoppningsrätten upphör. Det är enbart 61 § 2 st KöpL som ger ett inslag på ett upphörande av stoppningsrätten (bortsett från ställande av godtagbar säkerhet). Säljaren kan enligt 61 § 2 st KöpL hindra varans avlämnande. Ett upphörande av stoppningsrätten sker därmed när varan har avlämnats till köparen. I motsvarande bestämmelse i CISG art. 71(2) uttrycks detta inte på samma sätt. I denna bestämmelse uttrycks det nämligen som ”prevent the handing over of the goods”. Johansson menar att jämförelsen mellan dessa bestämmelser har en liten men viss relevans. Han menar att formuleringen i köplagen är av sådant slag, att det inte, med tanke på formuleringen, går att dra slutsatsen om att det är det faktiska överlämnandet till köparen som menas.¹⁵⁹ Vidare framför Johansson att litteratur kring KöpL, CISG och ledning från detentionsrätten behöver tas i beaktande för detta uttryck, likväl den svenska översättningen av CISG; ”varan lämnats över till köparen”. Johanssons slutsats är att

¹⁵⁸ Johansson, 2001 s. 187.

¹⁵⁹ Johansson, 2001 s. 195.

”skillnaden i uttrycksätt medför att ”lämna över” antyder att det är köparens faktiska omhändertagande som åsyftas. Att ”lämna ut” varan har inte samma direkta hänsyftning på överlämnande till köparen”¹⁶⁰. Bedömningen av slutpunkten för stoppningsrätten ska med andra ord göras på grundval för den tidpunkt när varan faktiskt överlämnas till köparen, detta innefattas likväl av hämtnings- och transportköp. Om detta sker genom att någon annan på köparens vägnar tar emot/hämtar varan spelar ingen roll.¹⁶¹

4.5 Skadeståndsansvar

Ett skadeståndsansvar kan uppstå på grund av en felbedömning. Ofta sker en försening vid utnyttjande av stoppningsrätten i och med att partens prestation hålls inne.

Denna försening ger inte motparten rätt till påföljderna i 22 och 51 §§ KöpL, om starka skäl förelåg. Om det i efterhand visar sig att bedömningen var felaktig kan den part som utnyttjade sin stoppningsrätt själv drabbas av dröjsmålpåföljder. Det är med andra ord den part som åberopar sin stoppningsrätt som också står för risken att förutsättningarna han grundat sitt stopp på faktiskt föreligger och är i linje med rekvisiten.¹⁶²

Den part som åberopar sin stoppningsrätt är också den som ska bevisa att det befarade avtalsbrottet når upp till väsentlighetskravet i bestämmelsen. Skulle det sedan visa sig att denna bedömning var felaktig riskerar part att bli skyldig till avtalsbrott i form av dröjsmål.¹⁶³ Likt Håstad menar även Ramberg att motiveringen till varför bevisbördan läggs på den oskyldiga parten är för att han har störst möjlighet till att bevara eller få fram bevisning.¹⁶⁴

Påföljderna vid en felbedömning kan resultera i att 22 § KöpL för säljarens dröjsmål samt 54 § KöpL blir aktuella. Innebörden av bestämmelserna är att motparten får rätt att häva avtalet samt kräva skadestånd. Om en part inte är helt säker att ”starka skäl” föreligger men ändå håller inne sin prestation är det en chansning som kan gå åt båda hållen. En parts slutliga bedömning ska göras på objektiva omständigheter och skadeståndsskyldigheten vid felbedömning gäller direkta såväl som indirekta skador som han åsamkat motparten.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Johansson, 2001 s. 200.

¹⁶² Prop 1988/89:76 s. 180.

¹⁶³ Håstad, 2022 s. 182.

¹⁶⁴ Ramberg, Jan. Köplagen. Under medverkan av Johnny Herre. Stockholm:Fritze, 1995 s. 166.

¹⁶⁵ Prop. 1988/89:76 s. 232.

Ansvarer slutar inte med att göra en korrekt bedömning utan ett meddelande ska också sändas till motparten som tidigare beskrivits.¹⁶⁶ Om motparten av någon anledning inte fått meddelandet, är det ändå han som bär risken för det.¹⁶⁷ Ett sådant meddelande ska skickas ut så fort som möjligt och det gäller oavsett om personen i fråga är köpare eller säljare.¹⁶⁸

4.6 Korrelation mellan 61 och 62 §§ KöpL

Vanligtvis är reglerna för hävning att en part enbart kan häva avtalet vid ett fullbordat avtalsbrott, dvs. efter att motparten begått avtalsbrottet.¹⁶⁹ Så är dock inte alltid fallet vilket redogörs i 62 § KöpL där hävning får ske även innan tiden för fullgörelsen om ”det står klart” att ett avtalsbrott kommer att ske. Här menar Svensson att ett krav för det befarade avtalsbrottet är att omständigheten ska berättiga hävningen.¹⁷⁰ Om hävningen grundar sig på är alltför obetydliga grunder kan den hävande parten själv göra sig skyldig till avtalsbrott.

Förutsättningen för hävning är ett högre ställt krav än ”starka skäl” som gäller vid stoppningsrätt. Det krävs att mer allvarliga grunder måste föreligga för att kunna häva ett avtal jämfört med att hålla inne sin prestation.¹⁷¹ Det som bland annat skiljer dessa bestämmelser är att hävningsrätten till skillnad från stoppningsrätten inte är beroende av den orsak som lett till avtalsbrottet.¹⁷² Tillämpningsområdet för hävning är bredare och kan åberopas oavsett vilka omständigheter som ligger till grund för avtalsbrottet, under förutsättningen att ”det står klart”.¹⁷³ Likväl så kan hävning vara aktuellt oavsett om omständigheterna som lett till avtalsbrottet är utanför partens kontroll.¹⁷⁴

Den part som får hävningsförklaringen emot sig har, även om hävningen är berättigad, möjlighet att ställa godtagbar säkerhet enligt 62 § 2 st. En annan möjlighet för att undanröja hävningen är att han genast visar att de omständigheter som låg till grund för

¹⁶⁶ Avsnitt 3.3.3.

¹⁶⁷ 82 § Köplag (1990:931).

¹⁶⁸ Munukka, Köplagen (1990:931) 61§, Karnov (JUNO) (Besökt 2023-04-22).

¹⁶⁹ Håstad, 2022 s. 183.

¹⁷⁰ Svensson, Köplag (1990:931) 62 §, avsnitt 2.2 Det befarade avtalsbrottet berättigar till hävning, Lexino 2022-11-1 (JUNO).

¹⁷¹ Jfr 61 och 62 §§ Köplag (1990:931).

¹⁷² Prop. 1988/89:76 s. 181.

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ Ibid.

hävningförklaringen som ansågs påvisa att ”det står klart” att ett avtalsbrott kommer att ske, inte längre föreligger och att det nu inte längre ”står klart”.¹⁷⁵

En likhet är att bevisbördan ska åläggas den part som önskar att häva trots att detta inte uttrycks i bestämmelsen. Den som häver står för risken att hävningförklaringen är gjord på korrekta grunder som vidare kan motivera att det vid tidpunkten för hävningen var säkert att ett avtalsbrott kommer att ske (står klart).¹⁷⁶ Det kan i detta avseende vara av intresse för den hävande parten att skaffa sig ett beslutsunderlag som kan styrka beslutet.¹⁷⁷ I slutändan är det dock de omständigheter som föreligger på hävningsdagen som blir avgörande.¹⁷⁸ Det uttrycks inte i 62 § KöpL att den hävande parten måste meddela sin motpart om hävningen. Det kan dock jämföras med motsvarande bestämmelse i art. 72(2) CISG att meddelande om hävning ska ske inom skälig tid (reasonably notice). Vikten av ett sådant meddelande borde, trots att det ej ordagrant uttrycks i 62 §, vara aktuell för att ge motparten en möjlighet till att ställa godtagbar säkerhet. Till sist ska det tilläggas att de övriga skadeståndskraven som gäller för stoppningsrätt vid en felaktig bedömning av att hålla inne varan, även gäller hävning. En felaktig bedömning kan därmed resultera i en skadeståndsskyldighet för den hävande parten.

4.6.1 Rekvisitet ”det står klart”

Att ett befarat avtalsbrott ska stå klart är som nämnt ett rekvisit för hävning och behandlar mer allvarliga avtalsbrott när det med säkerhet kan sägas att avtalsbrott kommer att ske. Bedömningen huruvida ”det står klart” ska göras utifrån de omständigheter som var synbara vid hävningförklaringen. Den hävande parten behöver således uppfylla kravet att, det faktaunderlag som är tillgängligt, utgör att han har tillräckligt med starka grunder för att motivera hävningsrekvisitets uppfyllelse.¹⁷⁹ Skulle det redan vid avtalets ingående stå klart att ett avtalsbrott kommer att ske, torde det emellertid vara en parts egna personliga ansvar att stå för möjliga tillkommande konsekvenser.¹⁸⁰ I dessa fall kan det vara relevant för en part att avtala om ett återtagandeförbehåll eller annan typ av säkerhet som motiverar att motparten fullgör sina förpliktelser. Skulle en part ingå ett sådant avtal utan ställande av säkerhet eller

¹⁷⁵ Prop. 1988/89:76 s. 181.

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ Håstad, 2022 s. 184.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Svensson, Köplag (1990:931 62 §, avsnitt 2.3 Omständigheter till grund för bedömningen, Lexino 2022-11-1 (JUNO).

¹⁸⁰ Ibid.

ett återtagandeförbehåll, ligger det nära till hands att bedöma om det är fråga om skenavtal eller motsvarande.¹⁸¹

Om en part vill häva avtalet i förtid enligt 62 § KöpL är det nödvändigt att utföra samma bedömning som gäller för hävning vid fullbordat avtalsbrott. Det görs i beaktande av 25 §, 39 § och 54-55 §§ KöpL.¹⁸² Hävningsförklaringen som uttryckts i förtid kan göras utan verkan om en omständighet framkommer och är av sådant slag att det inte längre ”står klart” att ett avtalsbrott kommer ske. Det kan dock vara så, trots denna nyupptäckta omständighet att det fortfarande föreligger starka skäl att anta ett framtida avtalsbrott. I sådana fall aktualiseras stoppningsrätten och medför att en part kan ställa in eller hålla inne sin prestation.¹⁸³ Det uppkommer med andra ord situationer där stoppningsrätten kan komma att falla bort och senare bli tillämplingsbar återigen. Detta beskriver sambandet mellan stoppnings- och hävningsrätten samt hur dessa under särskilda omständigheter korrelerar med varandra.

I art. 72 CISG uttrycks rekvisitet som ”it is clear”. Bedömningen av vad som är ”clear” ska göras hur en ”reasonable person” i borgenärens situation skulle uppfatta och tolka situationen.¹⁸⁴ I CISG ska bedömningen om avtalsbrottet är hävningsgrundande eller ej göras tillsammans med art. 49 eller art. 64 och art 25.¹⁸⁵ Till skillnad från art. 71 är det i art. 72 inte nödvändigt att förutsättningen ska ha visat sig efter köpet. Den kan ha funnits och varit synbar redan vid avtalets ingående. Om borgenären innan avtalets ingående fick någon sorts kännedom som en möjlig risk och denna risk sedan realiserar kan ett befarat avtalsbrott ifrågasättas.¹⁸⁶ Denna kännedom behöver dock inte nödvändigtvis vara något som säljaren medvetet har berättat för borgenären. Det kan vara något som borgenären själv har förstått eller misstänkt genom säljarens uttryck eller information.¹⁸⁷

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Ramberg, Herre, 2022 s. 205.

¹⁸³ Svensson, Köplag (1990:931) 62 §, avsnitt 2.4 Nya omständigheter kan ändra bedömningen, Lexino 2022-11-1 (JUNO).

¹⁸⁴ Kihlman, 2015 s. 536

¹⁸⁵ Kihlman, 2015 s. 535.

¹⁸⁶ Kihlman, 2015 s. 536.

¹⁸⁷ Ibid.

4.7 Partiellt avtalsbrott och successiva leveranser

I köpeavtal är det inte ovanligt att leveranser ska ske flera gånger genom s.k. delleveranser. Skulle en del av dessa leveranser vara felaktiga eller försenade uppstår en särskild situation som behandlas i 43 § KöpL och avser partiella avtalsbrott. I motiven redovisas ett exempel där tio av 100 fruktlådor är felaktiga vilket ger köparen rätt att häva köpet avseende de felaktiga varorna enligt 43 § KöpL.¹⁸⁸ Grundtanken med dessa lagrum är att vid ett avtalsbrott som redan inträffat ge köparen starkare skäl till att ett avtalsbrott kan ske igen. I 56 § KöpL har det tagits in en presumtion för befarat avtalsbrott när en köpare har brustit i att betala enligt avtalet för tidigare leveranser.

¹⁸⁸ Prop 1988/89:76 s. 147.

5 Analys

5.1 Inledning

Syftet med uppsatsen är att utreda hur stoppningsrätten i 61 § KöpL kan utövas. Stoppningsrättens utövande skiljer sig beroende på vilka omständigheter som föreligger och vem som faktiskt utnyttjar sin stoppningsrätt. Det är därför nödvändigt att analysera skillnaderna som kan leda till att stoppningsrättens utövande skiljer sig.

Bestämmelserna i KöpL och CISG är snarlika vilket är förståeligt mot bakgrunden av att CISG, vilken ratificerades av Sverige 1989, bidrog med inspiration vid framtagande av den nu gällande KöpL.¹⁸⁹ Förutom de likheter vilka finns mellan KöpL och CISG förekommer även skillnader, stora liksom ringa skillnader vilka alla kan vara relevanta vid eventuell tvist. Det torde därför vara högst aktuellt att analysera dessa skillnader och förklara vad de egentligen kan innebära för parterna i ett avtalsförhållande.

5.2 Utövande av stoppningsrätt

Med avstamp av redogjord information kan stoppningsrätten bli tillämplig i ett flertal olika situationer, det finns därmed utrymme för tolkning av när stoppningsrätten kan utövas och likväl när den inte kan utövas. Vid en eventuell situation där stoppet ses som ett alternativ för en part är det oerhört viktigt att parten har koll på vilka regler som gäller. Först och främst ska misstankarna utgöra ”starka skäl”¹⁹⁰. Misstankarna ska också utgöra en väsentlig del av motpartens prestation. Gäller det en leverans bestående i att 100 st varor ska levereras från säljaren och köparen har starka skäl att anta att det enbart kommer att levereras 50 st varor, avser detta självfallet en väsentlig del och berättigar till stoppningsrätt. Om antalet felaktiga varor istället är 10 st kan väsentligheten ifrågasättas.

Det blir en mer komplex situation beroende på var varorna befinner sig och hur stoppningsrätten förflyttar sig och till sist inte längre kan göras gällande. En analys av när stoppningsrätten upphör är nödvändig för att förstå när den också kan utövas. I KöpL upphör

¹⁸⁹ Ramberg, Herre 2022 s. 26.

¹⁹⁰ 61 § 1 st Köplag (1990:931).

stoppet vid ställande av godtagbar säkerhet eller när varan ”lämnats ut” till motparten, det uttrycks dock inte inom vilken tid denna säkerhet ska ställas.¹⁹¹ Så länge varorna inte har ”lämnats ut” till köparen kan stoppningsrätten fortfarande utövas. Det innebär även om säljaren inte har varorna i sin besittning, utan hos speditören eller leverantören.

Det finns varken i 61 § KöpL eller art. 71 ett uttryck som talar om när stoppningsrätten upphör att vara tillgänglig för en part.¹⁹² Det är enbart formuleringen ”hindra att varan lämnas ut till köparen” i 61 § 2 st KöpL som antyder på en slutpunkt. Johansson menar dock att formuleringen i KöpL inte är sådan att det går att utläsa att det är varans faktiska överlämnande till köparen som menas i 61 § 2 st KöpL. Ledning behövs därför hämtas från annat håll, ett närliggande exempel är detentionsrätten som mer eller mindre har samma funktion som stoppningsrätten. Johansson hänvisar till bland annat detentionsrätten eftersom den kvarstår till dess att varan kommit i motpartens händer. Likväl inom litteratur till KöpL och CISG är den generella åsikten att stoppningsrätten upphör när köparen fått varorna i sin besittning. Även Ramberg och Herre instämmer.¹⁹³

Det är nödvändigt att förstå, att det är köparens faktiska omhändertagande av varan som åsyftas.¹⁹⁴ Analysen som Johansson framför är tydlig och relevant för att förstå att det är varans faktiska ”överlämnande” till köparen som leder till att stoppningsrätten upphör. Det är fullt rimligt att stoppningsrätten består så länge varan inte ”lämnats över” till köparen. Uppfyller en part rekvisiten och meddelar motparten om detta stopp samt att varan ännu inte kommit i köparens besittning fortskrider hans stoppningsrätt.

¹⁹¹ Jfr 62 § 2 och 4 st Köplag (1990:931).

¹⁹² Johansson, 2001 s. 195.

¹⁹³ Ramberg, Herre, 2019 s. 534.

¹⁹⁴ Ibid.

5.3 Analys av stoppningsrätt enligt KöpL

Bestämmelsen kan som beskrivits ses som ett skydd, både för säljaren och köparen. Däremot är det inte alltid lika självklart när en part på ett korrekt vis kan åberopa stoppningsrätten. 61 § KöpL innehåller ett flertal rekvisit där de alla utgör en nödvändig grund för att tillämpningen ska bli med verkan. Det framgår av doktrin som redogjorts under uppsatsen gång, att samtliga författare är överens om rekvisitens funktion och tolkning. Håstad, Ramberg, Kihlman, Herre med flera redogör snarlika slutsatser.

Det första rekvisitet som formuleras i 61 § 1 st KöpL är att misstankarna om avtalsbrott ska utgöras av ”starka skäl”. En part kan med andra ord inte ställa in sin fullgörelse och åberopa sin stoppningsrätt utan tillräcklig grund. Det oklara i detta sammanhang kan vara vad som egentligen anses utgöra ”starka skäl”? I inledningen¹⁹⁵ ställdes frågan om huruvida rekvisitet ”starka skäl” kan anses vara uppfyllt vid en obetald abonnemangsräkning eller är det krav på ett betydligt mer allvarligt förhållande som insolvens? Genom uppsatsen gång och redogjord information är slutsatsen att båda dessa nämnda förhållanden kan utgöra ”starka skäl”. Insolvens ger såklart en tydlig bild om en parts handlingsförmåga och ekonomiska möjlighet till att prestera och utgör starka skäl. En obetald abonnemangsräkning ger inte samma tydliga bild vilket också var tanken med dessa två frågeställningar.

Bedömningen av stoppningsrätten ska grunda sig på objektiva omständigheter.¹⁹⁶ Det framgår av propositionen att rekvisiten ska bedömas utifrån de föreliggande objektiva omständigheterna i det enskilda fallet.¹⁹⁷ Baserat på informationen som presenterats går det att fastslå att tolkningen av rekvisitet ”starka skäl”, är beroende av situationen och dess omständigheter. Om en part har misslyckats med sina betalningar gentemot andra leverantörer och denna information har nått ut motparten finns det anledning för denna att bli misstänksam. I en sådan situation kan mycket väl en obetald abonnemangsräkning, om motparten känner till den vara tillräckligt för en befogad stoppningsrätt. Om part istället har fullgjort sina tidigare skyldigheter i tid och inte misslyckats med sina betalningar i till exempel ett avtalsförhållande som löper över tid borde inte en abonnemangsräkning kunna utgöra ”starka skäl”. Det kan högst sannolikt inte utgöra en väsentlig del av förpliktelseerna.

¹⁹⁵ Jfr avsnitt 1.1.

¹⁹⁶ Prop. 1988/89:76 s. 232.

¹⁹⁷ Prop 1988/89:76 s. 177.

Antagandet i bestämmelsen och dess språkbruk torde kunna hänföras till ett slags sannolikhetskrav där denna sannolikhet ska utgöra ”starka skäl”. Det här råder det ingen tvekan om utan problematiken ligger i vad som anses utgöra godtagbara ”starka skäl”. Det som menas är att det finns ett tydligt problem. Det är den stoppade parten själv som gör en personlig och unik bedömning utifrån sin synvinkel. Det betyder dock inte att denna bedömning är korrekt och kan motivera till ett stopp. I CISG ska bedömningen göras på grundval för vad som vid avtalsstillfället var ”apparent” för en ”förnuftig” person. Det är märkligt att det i KöpL inte finns någon liknande formulering, någon sorts ledning borde dock kunna hämtas då KöpL är anpassad efter CISG.¹⁹⁸ KöpL omfattar stora som små köpeavtal. Det borde vara betydligt svårare för en part som själv till exempel driver en mindre firma att göra en korrekt och precis bedömning än en större koncern med många människor inblandade. Som nämnt i avsnitt 3.3.3 kan en skadeståndsskyldighet vid en felaktig bedömning uppstå. Det är därför viktigt att den part som vill utöva sin stoppningsrätt är någorlunda säker på att ”starka skäl” föreligger.¹⁹⁹

En parts stoppnings-förklaring får inte vara baserad på alltför obetydliga avvikelser i avtalet.²⁰⁰ Det går ej att åberopa stoppningsrätt om misstankarna enbart berör en liten del av motpartens prestation. Ett sådant generellt resonemang borde kunna anses vara en del av det vardagliga affärslivet för företag i allmänhet. Det förekommer ofta avbrott i form av leveransförseningar eller mindre små avbrott som går att avhjälpa relativt smidigt. Om part istället har starka skäl att misstänka att motparten inte kommer uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser är stoppningsrätten tillämplig.

Misstanken om att motparten inte kommer att uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser, ska ha visat sig efter avtalets ingående. Det är därmed nödvändigt att utreda parts vetskap om motpartens betalnings/prestationsförmåga/vilja att fullfölja köpet. Om en part misstänker att motparten ej kommer kunna uppfylla sina förpliktelser finns det ingen mening att ingå avtalet. Det borde inte finnas någon anledning till att ingå ett sådant avtal, om inte såvida, en part vill få ut något utöver det som är avtalat och möjligtvis bli satt i en bättre sits än tidigare. En part kan nämligen bli satt i en bättre sits genom att utnyttja denna vetskap för sin egen

¹⁹⁸ Prop. 1988/89:76, s. 24.

¹⁹⁹ Prop 1988/89:76 s. 180.

²⁰⁰ Svensson, Köplag (1990:931) 61 §, avsnitt 2.1.5 Väsentlig del av förpliknelsen, Lexino 2022-11-1 (JUNO).

vinning. Omständigheterna som befogar stoppet måste med andra ord ha ”visat sig efter” köpet. Härledning kan kopplas till ett tidigare resonemang angående att det inte finns någon anledning att ingå ett avtal som troligtvis kommer att brytas.

Det viktiga är när omständigheten som avtalsbrottet grundar sig på, ”visar sig”.²⁰¹ En sådan vetskap bedöms som vad en part ”med fog” kunnat anta.²⁰² Slutsatsen är att inom avtal och allmänna köpeförhållanden uppstår det risker, stora som små så finns de alltid där. Existensen av rekvisitet borde vara för att utjämna balans mellan parterna. En part ska inte kunna ingå ett avtal där starka misstankar om en eventuell bristande betalningsförmåga föreligger vid avtalets ingående. Det skulle resultera i att en part kan använda sin stoppningsrätt som påtryckningsmedel gentemot motparten. Det kan eventuellt leda till att motparten på grund av påtryckningar sänker priset för att den är i desperat behov köpeskillingen, även om beloppet blir lägre än vad som avtalats. Detta kan anses vara ett skydd för den svagare parten, ett skydd mot utnyttjanden och påtryckningar. En part ska inte sättas i en bättre sits än tidigare.

Den part som fått stoppnings-förklaringen emot sig kan rubba stoppet genom att ställa godtagbar säkerhet. Den ställda säkerheten kan anses vara en möjlighet till att häva stoppet. Regeln riktar sig med andra ord på när stoppningsrätten ”inte längre” kan utövas. För att en part ska ha rätt förutsättningar till att kunna rubba motpartens stopp och få en rimlig möjlighet till att ställa säkerhet, ska ett stoppningsmeddelande avsändas från motparten. Om ett sådant meddelande utelämnas är ju parten ovetande om stoppet. Den part som vill utöva sin stoppningsrätt är därmed skyldig att informera sin motpart om detta. Skulle den part som uttryckt sin stoppnings-förklaring undgå att meddela detta, har den ingen rätt till de påföljder som annars kan göras gällande.²⁰³

²⁰¹ Svensson, Köplag (1990:931) 61 §, avsnitt 2.1.3 Visa sig efter köpet, Lexino 2022-11-1 (JUNO).

²⁰² Ibid.

²⁰³ Jfr 22 och 52 §§ Köplag (1990:931).

5.4 Inom vilken tid ska godtagbar säkerhet ställas?

Trots redogjord analys ovan finns det fortfarande en oklarhet. Frågan som kan ställas är, inom vilken tid ska denna godtagbara säkert ställas ut? Det finns varken i 61 § KöpL eller art. 71 CISG någon uttrycklig möjlighet för en part att kräva att motparten faktiskt ställer ut den godtagbara säkerheten inom viss tid.²⁰⁴ Kan inte detta leda till att motparten till stoppet besitter en slags fördel i och med att en särskild tid av utställelsen av säkerheten inte nämns i bestämmelserna? Säkerheten borde dock inte kunna hållas inne hur länge som helst. Det är tämligen intressant varför en slutpunkt inte uttrycks, det kan inte vara så att en part kan undvika att ställa ut säkerheten hur länge som helst. Säkerheten borde ställas ut inom en någorlunda snar framtid. Formuleringen ”inom skälig tid” nämns genomgående i ett flertal bestämmelser i både KöpL och CISG, denna formulering torde passa in i det avseende när en säkerhet ska ställas. Det ger den part som ska ställa ut säkerheten en begränsad tid som sätter en viss press men också ger ett visst utrymme för att faktiskt få tid på sig att ställa fram säkerheten inom skälig tid.

5.5 Analys av stoppningsrätt enligt CISG

Tanken med CISG var att den skulle ses som en generell internationell köprättslig lagstiftning²⁰⁵. CISG är dispositiv och parterna kan komma överens om att CISG ska tillämpas fullt ut, på vissa avtalsvillkor eller inte alls.²⁰⁶ Det mer betydande rekvisitet som uttrycks i art. 71(1) är att en part får hålla inne sin fullgörelse om det är ”apparent” att motparten inte kommer att fullgöra en väsentlig del av sina skyldigheter. Därefter i punkt (a) och (b) nämns det vad som anses utgöra en väsentlighet. Väsentlighetskravet innehåller med andra ord en specificering av vad som antas utgöra ett väsentlig del av en parts skyldigheter²⁰⁷.

Artikel. 71(1)(a) behandlar köparens avtalsbrott och uttrycks som ”serious deficiency in his ability to perform or in his creditworthiness” och art. 71(b) för säljarens avtalsbrott ”his conduct in preparing to perform or in performing the contract”. Väsentlighets-formuleringen är den största skillnaden mellan stoppningsrätten i KöpL och CISG. Kihlman anser att

²⁰⁴ Ramberg, Herre, 2019 s. 538.

²⁰⁵ Ibid.

²⁰⁶ Ramberg, Herre, 2022 s. 26.

²⁰⁷ Avsnitt 3.5.2

specificeringen i CISG är märklig och inte ändamålsenlig.²⁰⁸ Varför ska en part inte få hålla inne sin prestation när det är uppenbart att motparten ej kommer fullgöra sina skyldigheter men inte kan omfattas av specificeringarna i (a) och (b)? Det är märkligt att det i CISG specifikt uttrycks vad som utgör en väsentlig del av skyldigheter. Väsentlighetskravet resulterar i att stoppningsrätten i art. 71 CISG blir mer subjektiv och lämnar ett tomrum för övriga situationer som möjligtvis borde utgöra en väsentlig del av en parts skyldigheter.

Till sist vad gäller ställande av säkerhet finns det även här skillnader i formuleringen. Skillnaden kan anses vara till fördel för den part som mottagar stoppnings-förklaringen. I CISG kan stoppet rubbas genom att ställa ”adequate” vilket kan översättas till ”tillräcklig säkerhet”. Adequate jämfört med ”godtagbar säkerhet” som det benämns i 61 § 4 st KöpL torde vara mindre strängt och inte ställa samma krav på säkerheten.

Kihlman menar att ”adequate” ska bedömas mot bakgrund av avtalets ursprungliga förutsättningar.²⁰⁹ När dessa förutsättningar sedan är återställda är åtgärderna i form av säkerheten tillräckliga. Frågan kan ju dock ställas vad som händer om en part ställer ut säkerhet och det sedan visar sig att åtgärderna inte resulterar i att förutsättningarna blir återställda? Resulterar detta i ett mer långdraget avtal? Någon ytterligare specificerad information där dessa begrepp jämförs av till exempel Kihlman eller Ramberg och Herre har under uppsatsen undersökningar ej funnits. Det råder dock inga tvivel om att ”adequate” rent språkligt är vagare än köplagens krav på ”godtagbar säkerhet”.²¹⁰

Det borde vara så att den part som vill utöva sin stoppningsrätt meddelar sin motpart om vad han anser utgör tillräcklig säkerhet för att sedan invänta att motparten accepterar detta. När den part som ska ställa säkerhet väl ställer ut den specifika säkerheten som parterna kommit överens om är stoppet rubbat. Det kan inte vara tänkt att den stoppande parten kan kräva ytterligare krav i form av säkerhet som leder till dels ett mer långdraget avtal men också till viss del sätter den part som ska ställa ut säkerhet i en mer utsatt sits. Därav borde det vara på så vis att den säkerhet parterna kommit överens om är den säkerhet som ska ställas och ingen annan.

²⁰⁸ Kihlman, 2015 s. 528.

²⁰⁹ Kihlman, 2015 s. 531.

²¹⁰ Jfr art. 71(3) CISG med 61 § 4 st Köplag (1990:931).

Slutsatsen är således att den part som får stoppnings-förklaringen emot sig, kommer troligen ha en starkare grund enligt köplagens bestämmelser. Åtminstone om fokus läggs på formuleringarna i 61 § KöpL och jämförs med art. 71 CISG. Till exempel som beskrivits följer det av art. 71(a)(b) två specifika situationer som utgör ett väsentligt avtalsbrott till skillnad från 61 § 1 st KöpL där denna väsentlighet inte uttrycks specifikt. Det torde leda till att 61 § KöpL kan tillämpas mer objektivt. Däremot vid ställande av säkerhet borde art. 71(3) CISG vara mer fördelaktig för den part som ska ställa ut säkerhet. Åtminstone vid en jämförelse mellan motsvarande formuleringar; ”adequate” och ”godtagbar säkerhet”. Skillnaden på väsentlighetskravet mellan 61 § KöpL och art. 71 CISG är betydligt större och ger ett mer markant avtryck jämfört med kraven på utställelse av säkerhet mellan bestämmelserna. Eftersom väsentlighetskravet är en grundläggande förutsättning för att stoppningsrätten överhuvudtaget ska kunna åberopas.

6 Avslutande reflektioner

6.1 Avslutande kommentarer

Efter att ha analyserat stoppningsrätten är min slutsats att stoppningsrätten är mer svårtolkad än vad jag tidigare trott. Det förvånar mig inte att propositionen om ny köplag har framfört att bedömning ska ske på objektiva grunder och bedömas utifrån den unika situationen. Kravet på objektivitet anser jag är rimligt i och med att stoppningsrätten kan åberopas i en hel del olika situationer med olika föreliggande omständigheter. Jag har redogjort för ett urval av prejudikat under uppsatsen gång om en del ”unika” rättsfall, dessa kan självklart anses vara vägledning i liknande fall men när anses de inte göra det? Om varje avtalssituation som berör stoppningsrätt ska bedömas unikt, blir det då inte en mer komplex situation att hänvisa till praxis?

Enligt mig blir det en mer komplex situation vilket styrks av avsaknaden av ett flertal prejudikat som berör just stoppningsrätten. Även så, när det inte finns ett större utbud av rättsfall att hämta ledning från, borde det resultera i en större utmaning vid bedömningen av stoppningsrätten.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Förarbeten

Prop. 1988/89:76 Om ny köplag.

Prop. 1973:138 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till konsumentköplag, m.m.

Prop. 2021/22:85 En ny konsumentköplag.

Direktiv

2010/11:CU28 Civilutskottets betänkande.

2021/22:1509 Motion till riksdagen.

Litteratur

Bernitz, Ulf., Carlsson, Mia., Heuman, Lars., Leijonhufvud, Madeleine., Sjöberg, Cecilia Magnusson., Seipel, Peter., Conradson, Wiweka Warnling och Vogel, Hans-Heinrich., Finna rätt – Juristens källmaterial och arbetsmetoder, 15., uppl, Stockholm: Nordstedts juridik 2020.

Hellner, Jan, Hager, Richard & Persson, Annina H., Speciell avtalsrätt II: kontraktsrätt. H. 2, Allmänna ämnen, 6., omarb. uppl, Stockholm: Wolters Kluwer, 2016.

Håstad, Torgny., Köprätt och annan kontraktsrätt, 7. uppl., Uppsala: Iustus Förlag, 2022.

Johansson.O, Svante., Stoppningsrätt under godstransport, 1. uppl., Stockholm: Norstedts juridik, 2001.

Kihlman, Jan., CISG: En kommentar, 1. uppl., Stockholm: Karnov Group, 2015.

Kihlman, Jan, Lag (1987:822) om internationella köp Art. 71, Lexino 18 januari 2017 (JUNO).

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro., Juridisk metodlära, 1. uppl., Lund: Studentlitteratur, 2013.

Ramberg, Jan & Herre, Johnny., Allmän köprätt, 10. uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2022.

Ramberg, Jan., Köplagen. Under medverkan av Johnny Herre, 1. uppl., Stockholm: Fritze, 1995.

Ramberg, Jan & Ramberg, Christina., Allmän avtalsrätt, 12. uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2022 s. 34.

Ramberg, Jan & Herre, Johnny., Köplagen: En kommentar, 3. uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2019.

Eklund, Rudolf., Något om säljares leveransskyldighet vid köparens insolvens. Svensk juristtidning, 1942 s. 668.

Lehrberg, Bert., Köplagens dispositiva karaktär. Svensk juristtidning, 2019 s. 242.

Nääv, Maria och Zamboni, Mauro., (red.) Juridisk metodlära, 2:3., uppl. Lund: Studentlitteratur, 2021.

Munukka, Jori, Köplag (1990:931) 10 §, Lexino 16 december 2022 (JUNO).

Munukka, Jori, Köplag (1990:931), kommentaren till 61 § 4 st, Karnov (JUNO) (Besökt 2023-03-17).

Munukka, Jori, Köplag (1990:931) 61 §, Karnov, (JUNO) (Besökt 2023-04-20).

Munukka, Jori, Unnersjö, Alexander, Avtalslag (1915:218) 3 kap. 36 §, Lexino 1 januari 2023 (JUNO).

Munukka, Jori, Köplag (1990:931), kommentaren till 54 § 4 st, Karnov (JUNO) (Besökt 2023-03-18).

Ramberg, Jan & Herre, Johnny, Köplag (1 juli 2021, version 3A JUNO), kommentaren till 3 §.

Ramberg, Jan & Herre, Johnny, Köplag (9 September 2021, version 3A JUNO), kommentaren till 61 §.

Svensson, Ola, Köplag (1990:931 61) §, Lexino 1 november 2020 (JUNO).

Svensson, Ola, Köplag (1990:931) 62 §, Lexino 1 november 2022 (JUNO).

Rättsfallsförteckning

Sverige

Högsta domstolen

NJA 1985 s. 879

NJA 1999 s. 673

NJA 2014 s. 978

NJA 2015 s. 1040

NJA 2018 s. 617